

Univerzita Hradec Králové
Pedagogická fakulta
Katedra speciální pedagogiky a logopedie

Řečové vzory v televizních pořadech pro dětské diváky

Bakalářská práce

Autor: Lucie Prokešová
Studijní program: B7506 - Speciální pedagogika
Studijní obor: Speciálně pedagogická péče o osoby s poruchami komunikace
Vedoucí práce: Mgr. Martin Kaliba

Zadání bakalářské práce

Autor: Lucie Prokešová

Studium: P121069

Studijní program: B7506 Speciální pedagogika

Studijní obor: Speciálně pedagogická péče o osoby s poruchami komunikace

Název bakalářské práce: **Řečové vzory v televizních pořadech pro dětské diváky**

Název bakalářské práce AJ: Speech patterns in TV shows for child viewers

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Bakalářská práce se bude zabývat řečovými vzory působícími prostřednictvím dětských pořadů na řečový vývoj dítěte. Teoretická část se bude věnovat řečovým vzorům a jejich možnými dopady na dětské diváky, masmédiu a komunikaci s nimi spojenou. Cílem praktické části je zjistit, zda se dětem dostává kvalitních řečových vzorů. Toho dosáhneme podrobnou analýzou televizních a internetových pořadů pro děti. Důležitým cílem je analyzovat řečové vzory v pořadech, které nejsou primárně určeny pro zkoumanou věkovou kategorii, nicméně tyto programy děti sledují.

Anotace:

Bakalářská práce se bude zabývat řečovými vzory působícími prostřednictvím dětských pořadů na řečový vývoj dítěte. Teoretická část se bude věnovat řečovým vzorům a jejich možnými dopady na dětské diváky, masmédiu a komunikaci s nimi spojenou. Cílem praktické části je zjistit, zda se dětem dostává kvalitních řečových vzorů. Toho dosáhneme podrobnou analýzou televizních a internetových pořadů pro děti. Důležitým cílem je analyzovat řečové vzory v pořadech, které nejsou primárně určeny pro zkoumanou věkovou kategorii, nicméně tyto programy děti sledují.

Garantující pracoviště: Katedra speciální pedagogiky,
Pedagogická fakulta

Vedoucí práce: Mgr. Martin Kaliba

Oponent: PhDr. Lenka Neubauerová

Datum zadání závěrečné práce: 26.2.2014

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracovala samostatně a uvedla jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Hradci Králové, dne

Poděkování

Děkuji vedoucímu práce Mgr. Martinu Kalibovi za odborné vedení, cenné rady a podporu při psaní mé bakalářské práce.

Dále děkuji klinickým logopedkám Mgr. Kristýně Žákové a Mgr. Denise Stránské za odborné konzultace.

Anotace

PROKEŠOVÁ, Lucie. 2015. *Řečové vzory v televizních pořadech určených pro dětské diváky*. Hradec Králové: Pedagogická fakulta Univerzity Hradec Králové. 67 s. Bakalářská práce.

Bakalářská práce se zabývá řečovými vzory působícími prostřednictvím dětských pořadů na řečový vývoj dítěte. Práce je strukturována do dvou základních celků - části teoretické a části praktické. Teoretická část se věnuje vývoji dítěte předškolního věku s větší pozorností na vývoj řeči a rizikové faktory s tím spojené. Dále je pozornost věnována řečovým vzorům, médiím a rizikům, se kterými se můžeme setkat při sledování z jednoho typu média a to konkrétně televize. Cílem praktické části je zjistit, zda se dětem dostává kvalitních řečových vzorů. Toho dosáhneme podrobnou analýzou televizních pořadů pro děti. Dílčím cílem je analyzovat řečové vzory v pořadech, které nejsou primárně určeny pro zkoumanou věkovou kategorii, nicméně tyto programy děti sledují.

Klíčová slova: *řečový vzor, vývoj řeči dítěte, média, televize, poruchy řeči*

Anotacion

PROKEŠOVÁ, Lucie. 2015. *Speech role models in TV shows for child viewers*, Hradec Králové: Faculty of Education, University of Hradec Králové. 67 p. Bachelor Degree Thesis.

Bachelor thesis deals with speech role models who cause an effect on speech development of children via shows designated for children. The work is divided into two parts - a theoretical part and a practical part. Theoretical part pays attention to development of child in pre - school age, with greater attention for speech development and hazardous factors of speech development. Further is thesis paying attention to speech role models, mass media and risks, which you can come across with while watching TV. Goal of practical part is to reveal if children are influenced by quality role models. That we can reach by analyzing shows primarily designated for children. Subsequent goal is to analyze speech role models in shows, which are not primarily designated for children however children watch these shows.

Keywords: *Speech role models, child speech development, mass media, television, speech defects*

Obsah

ÚVOD	8
I. TEORETICKÁ VÝCHODISKA	9
1. DÍTĚ A KOMUNIKACE.....	9
1.1 Komunikace, jazyk a řeč.....	9
1.2 Ontogeneze řeči dítěte.....	9
1.3 Česká výslovnostní norma	16
1.4 Vývoj artikulačních schopností	22
1.5 Psychomotorický vývoj předškolního dítěte.....	25
1.6 Rizikové faktory ovlivňující řečový vývoj	27
2. DÍTĚ A MÉDIA.....	32
2.1 Média	32
2.2 Dítě a televize	35
2.3 Řečové vzory v televizi	39
II. PRAKTICKÁ ČÁST.....	41
3. CÍLE VÝZKUMU	41
4. METODOLOGIE VÝZKUMU	42
5. CHARAKTERISTIKA RESPONDENTŮ	43
6. VÝSLEDKY DOTAZNÍKOVÉHO ŠETŘENÍ	44
7. ANALÝZA POŘADŮ PRO DĚTSKÉ DIVÁKY	47
7.1 Analýza pořadů na veřejnoprávní stanici	47
7.2 Analýza pořadů na soukromých stanicích	51
7.3 Analýza pohádek	52
7.4 Analýza večerníčků	54
7.5 Analýza ostatních pořadů	55
8. VYHODNOCENÍ ANALÝZ VŠECH POŘADŮ	57
ZÁVĚR.....	60
SEZNAM LITERATURY	61
SEZNAM TABULEK A GRAFŮ	66
SEZNAM PŘÍLOH	67

ÚVOD

Tato bakalářská práce se zabývá řečovými vzory v televizních pořadech pro dětské diváky. Toto téma vzniklo z důvodu, že v dnešní době děti tráví mnohdy více času v interakci s televizní obrazovkou než se svými vrstevníky, což přináší několik znepokojujících skutečností souvisejících s rozvojem osobnosti dítěte. Děti jsou ještě nezkušené a nejsou samy schopny správně určit, které pořady jsou pro ně vhodné a které nikoliv. S výběrem pořadů souvisí i řečové vzory, které se v médiích vyskytují a působí na řečový vývoj dítěte.

Práce se dělí na teoretickou a praktickou část. V teoretické části jsou popsány obecné pojmy související s komunikací, celkový vývoj dítěte v předškolním věku zaměřený převážně na jazykovou rovinu. Následují příklady reálných typů narušení komunikačních schopností, které mohou řečový vývoj dítěte postihnout, pokud dítě nebude stimulováno a rozvíjeno kvalitními řečovými vzory. Dále je s tématem úzce spojena kapitola Dítě a média, ve které jsou uvedeny obecné pojmy spojené s médii a poté možné negativní dopady na dítě prostřednictvím televize. Kapitola je zakončena pohledem lingvistů na nynější stav jazykové a řečové kvality v médiích.

Praktická část má za úkol analyzovat sledované pořady dětí a zjistit, zda se dětem dostává kvalitních řečových vzorů. Analýza se soustředí převážně na společné rysy pořadů, na spisovnost a nespisovnost projevu a vyskytující se poruchy řeči. Pro přesnější zhodnocení úrovně kvality řečových vzorů je praktická část rozdělena do čtyř kategorií. První je analýza dětských pořadů, druhá analýza pohádek, třetí analýza večerníčků. Poslední kategorií je analýza pořadů, které nejsou primárně určeny pro dětské diváky, i přesto je děti sledují.

Bakalářskou práci zakončí hromadné zhodnocení analyzovaných pořadů a odpověď na výzkumnou otázku, zda se v dětských pořadech vyskytují poruchy řeči.

I. TEORETICKÁ VÝCHODISKA

1. DÍTĚ A KOMUNIKACE

1.1 Komunikace, jazyk a řeč

Pro jasnost tématu, které budeme rozebírat, bude dobré na začátek vysvětlit pojmy komunikace, jazyk a řeč.

Pojem „**komunikace**“ má několik variant definic a každý autor tento pojem pojímá rozdílně. Pojem komunikace pochází z latinského slova „communicare“, což znamená učinit společným. Definice od autorky Čechové (1996), uvádí, že komunikace je proces dorozumívání, společenský styk s cílem výměny myšlenkových obsahů mezi účastníky komunikace (komunikanty). (Bytešnicková, 2012) Komunikaci můžeme tedy chápat jako proces, který nám slouží k výměně informací s ostatními jedinci.

S pojmem komunikace dále souvisí pojem „**jazyk**“. Zajitzová (2011) uvádí, že *„jazyk je osvojován přirozeně v prostředí, v němž člověk vyrůstá. Jazyková (řečová, komunikativní) dovednost (kompetence) poté může být chápána jako schopnost používat jazyk pro komunikační účely. Mezi základní jazykové dovednosti řadíme dovednosti receptivní (poslech a čtení s porozuměním) a produktivní (ústní a písemný projev).“* (Zajitzová, 2011, s. 56)

S těmito dvěma definicemi, bude dobré uvést i pojem „**řeč**“, který k výše uvedeným termínům neodmyslitelně patří. Řeč využívá jazyková pravidla a je prostředkem komunikace. Lechta popisuje řeč jako *„schopnost vědomě používat jazyk jako složitý komunikační systém znaků a symbolů ve všech jeho formách. Tato schopnost je nejen jakousi hraniční zónou mezi člověkem a živočišnou říší, ale i schopností, díky které se lidstvo může snažit o navázání kontaktů s jinými světy.“* (Lechta, 2002, s. 13)

1.2 Ontogeneze řeči dítěte

Ohledně vývoje řeči panuje několik teorií, které popisují, jak vývoj řeči u dítěte probíhá. Nejzákladnějšími teoriemi ohledně osvojování jazyka, které se vzájemně vyvrací, jsou Chomského syntaktická teorie a sémanticky orientovaná teorie. **Chomského syntaktická teorie** tvrdí, že dítě, které se do tří let naučí plně systém jazyka, je tento proces zapříčiněn už danou vrozenou strukturou a ne učením a nápodobou. Tvrdí tedy, že řečová schopnost se dostavuje svým vlastním tempem a je

biologicky zajištěno, aby dítě začalo mluvit. Na rozdíl od tohoto pohledu osvojování jazyka existuje **Sémanticky orientovaná teorie**, která je více uznávána. Ta vyvrací skutečnost, že by existovala určitá struktura, která je důsledkem přirozeného osvojení jazyka dítětem. Samozřejmě je důležitá určitá biologická predispozice, nicméně tato teorie vyzdvihuje jako zásadní proces učení. Pokud je dítě správně stimulované a má dostatek podnětů k tomu, aby začalo mluvit, mluvit začne. Proto je velmi důležitý kontakt s okolím, s blízkými osobami a potřebné okolní stimulanty pro přirozený vývoj řeči dítěte. (Vitásková, Peutelschmiedová, 2005)

Ontogenezi řeči se zabývá mnoho odborníků, jak českých tak zahraničních. V ontogenezi řeči se setkáváme s takzvanými etapami vývoje řeči, které se různě překrývají. Autoři se na těchto stádiích neshodují a popisují je rozdílně. Uvedeme si proto základní dělení od autorů Viktora Lechty a Miloše Sováka. Lechta dělí vývoj řeči do pěti období, podle nejtypičtějších procesů, které se v této vývojové fázi odehrávají. Tímto rozdělením netvrdí, že by v jiném vývojovém období tyto procesy neprobíhaly, avšak jsou vždy typickým znakem či vyvrcholením daného stádia. Mezi tyto období patří období pragmatizace, období sémantizace, období lexémizace, období gramatizace a období intelektualizace.

Období pragmatizace

První období pragmatizace začíná narozením a trvá do jednoho roku dítěte. Hned po narození dítěte se objevuje reflexní křik, který dítě vydává. Okolo třetího týdne dítě reaguje sacími pohyby na hlas matky a objevuje se u něho vrozený výrazový pohyb neboli úsměv. V šestém týdnu se reflexní křik mění v emocionální křik, při kterém se setkáváme s tvrdým hlasovým začátkem při vyjadřování nelibosti. Okolo třetího měsíce se objevuje tzv. komunikační křik, kdy dítě ví, že pomocí křiku přivolá osobu, kterou potřebuje a získává tím to, co chce. V tomto časovém období se projevuje u dětí pudové žvatlání a broukání. Ve čtvrtém a pátém měsíci dítě reaguje na zvukové zabarvení hlasu, je tedy schopno rozeznat svoji matku od osob ostatních. Mezi šestým a osmým měsícem se dítě snaží napodobovat to, co slyší. Desátý měsíc, závěr období pragmatizace, je vyznačován porozuměním řeči. (Lechta V., 2003)

Období sémantizace

Období sémantizace začíná prvním rokem života a končí druhým rokem života dítěte. Začátek tohoto období se vyznačuje tvořením jednoslovných vět s různou

intonací. Věty jsou tvořené často duplikací jednoduchých slabik jako např. „pápá“. Dítě zná přibližně 70 slov. V roce a půl dítě zdokonaluje prozodické faktory řeči – melodii, tempo řeči, barvu hlasu, přízvuk. Na konci tohoto období je dítě schopno ovládat zhruba 250 slov, nicméně věty jsou tvořeny převážně podstatnými jmény a typickými frázemi „*Kdo je to*“, „*Co je to?*“. (Allen K., Marotz L., 2002)

Období lexemizace

Období mezi druhým až třetím rokem, se vyznačuje obdobím skloňováním slov. Dítě se slovy pracuje, snaží se je správně ohýbat. Diferencuje fonémy z hlediska znělosti, způsobu artikulace a místa artikulace. Verbální komunikace je pro něho prioritním způsobem dorozumívání, zde se mohou vyskytovat frustrace při neúspěchu navození komunikace s okolím, protože ne vždy je dítěti dobře rozumět nebo se není schopno ještě tak kvalitně vyjádřit. Ve třech letech dítě umí vyslovit své jméno a příjmení, chápe rozdíl mezi „malý – velký“, „den-noc“, celkově ovládá až 1000 slov. (Lechta V., 2003)

Období gramatizace

V tomto období je výrazný kvalitativní posun. Dítě v období gramatizace, 3-4let, chápe obsahy slov, zná jména svých sourozenců, přichází druhé období otázek „Proč?“ a „Kdy?“. V tomto období se mohou vyskytnout fyziologické problémy v řeči. Je nutné posoudit, zda je potřeba odborného působení na dítě či se jedná o klasickou vývojovou záležitost. Ve čtyřech letech dítě ovládá několik básniček, naváže a udrží konverzaci, snižuje ve svých projevech dysgramatismy a výrazně zkvalitňuje morfologicko-syntaktickou rovinu. Dítě zvládá cca 1500 slov. (Lechta V., 2011)

Období intelektualizace

Poslední uváděné stádium dle Lechty se věkově přiřazuje období po 4. roce života. Mezi čtvrtým a pátým rokem se dítě projevuje gramaticky správným projevem, slovní druhy a pojmy dítě používá přesněji. Období mezi pátým a šestým rokem je typické pro správnou výslovnost, pokud ne, jedná se o prodlouženou fyziologickou dyslálii. Projev ve všech jazykových rovinách se blíží k řeči dospělých. Po šestém roce verbální projev odpovídá normě jak po zvukové tak i po obsahové normě. Dítě je schopno přiměřeně reagovat a pomalu si začíná osvojovat grafickou podobu řeči. Toto období trvá po celý život člověka. (Lechta, 1990)

Zatímco Sovák (1972, s 43) dělí i období, kdy dítě neprodukuje řeč, ale prochází zatím jen řadou přípravných období, které začínají hned po narození dítěte. Tato stádia nejsou časově oddělena, protože probíhají současně vedle sebe nebo se prostupují navzájem. Mezi předběžná stádia ontogeneze řeči řadí **období křiku** a **období žvatlání**. Poté následuje **období rozumění řeči** a **vývoj vlastní řeči**, kde uvádí na sebe navazující stádia a těmi jsou:

Stádium emocionálně volní

V tomto období dítě vyjadřuje svoje potřeby, přání a pocity libosti a nelibosti jednoslovně, věty jsou tedy slova, které zastupují komplexně funkci vět. Žvatlání z předchozího stádia nevytizelo, dítě často používá gesta, mimiku i pláč. Ke konci druhého roka dítě začne vnímat řeč jako činnost, začne opakovat slova a snaží se napodobovat dospělé.

Stádium asociálně reprodukcí

Druhé stádium se vyznačuje tím, že slova, které dítě používá, dostávají pojmenovací funkci. Dítě vytváří jednoduché asociace a na základě podobnosti přenáší slova na obdobné jevy. Ke konci třetího roku si je dítě vědomo, že může pomocí řeči získat a uspokojit svoje cíle.

Stádium logických pojmů

Toto období začíná okolo třetího roku a je velmi důležité. Děti měly slova spojena s konkrétními jevy, nyní pomocí abstrakce mají slova určitý obsah. V tomto období se setkáváme s těžkostmi vyslovování hlásek podle výslovnostních norem.

Intelektualizace řeči

V posledním stádiu si dítě osvojuje čím dál více slov a je schopno je správně užívat. Rozšiřuje si slovní zásobu a zpřesňuje obsahy slov. Toto stádium trvá do dospělosti člověka.

Setkáváme se tedy s odlišným dělením stádií vývoje řeči u různých autorů. Avšak i když jejich dělení není totožné, autoři jsou si vědomi toho, že je nutné přistupovat k hodnocení vývoje řeči u každého dítěte individuálně a je nutné připustit určitou časovou variabilitu u každého stádia.

Nicméně stádia vývoje řeči se obecně můžou rozdělit na dvě hlavní fáze – preverbální fázi a verbální fázi. (Allen, Marotz 2005)

PREVERBÁLNÍ FÁZE ONTOGENEZE ŘEČI

Preverbální fáze ontogeneze řeči neboli předřečové a rané období trvá zpravidla jeden rok. Jedná se o fázi přípravnou před produkcí vlastní řeči. Dítě vyjadřuje svoje přání a potřeby pomocí tělesných pohybů a neřečových zvuků jako je křik, pláč a smích. Na základě těchto projevů postupem času vzniká skutečná řeč. Prvotní signalizací potřeby dítěte je jeho křik. Od počátečního reflexního křiku dostává křik citové zabarvení, kdy je dítě je schopno vyjadřovat jak nelibé tak libé pocity. Preverbální fáze ontogeneze řeči je hlavně důležitým mezníkem a rozvojem pro schopnost dítěte reagovat na okolní zvuky a podněty. Od prvotní vokalizace dítě přechází do stádia broukání, kdy vydává dlouhé samohláskové zvuky. Ve čtvrtém až pátém měsíci dítě navozuje stabilní reakce na zvuky. Pozvolna začíná realizovat různá souhlásková opakovaná spojení př. bababa, gagaga. Osmým měsícem začíná užívání slov spojených s významem. Už v prvním období mezi šestým až osmým měsícem života se dítěti zlepšují kvality sluchové i zrakové kontroly a dítě napodobuje projevy ostatních, opakuje slabiky, soustředí se na melodii i rytmus slyšeného. Proto už v tomto období je důležité stimulovat dítě správnými podněty a řečovými vzory. „*Po celý první rok života dítěte je naše řeč – nejen slova, ale i tempo, melodie věty a chování, které řeč provází – vzorem, který se velmi důkladně ukládá.*“ (Kutálková, 2010, s. 105) Dítě vrtí hlavičkou na znamení „ne“, některé zvládá přikývnout na znamení souhlasu. V tomto období dítě zvládá jednoduché hry s opakujícím se scénářem a mluvním doprovodem. Tyto aktivity jsou důležité pro podporu rozvoje batolete. Je důležité dítěti stále popisovat, co zrovna dělá, pro jeho rozvoj rozumění řeči. Holmanová (2007) uvádí, že první rok je typický pro tvorbu prvních slov, dítě gestikuluje nebo vokalizuje jako způsob vyjádření svého přání či potřeby. Hledá a pojmenovává známé předměty. Podle emočních reakcí okolí mění své chování. (Bytešníková, 2012)

VERBÁLNÍ FÁZE ONTOGENEZE ŘEČI

Toto období začíná okolo 1. roku dítěte a může být nazýváno začátkem vlastní řeči. Dítě používá jednoslovné věty. Pasivní slovní zásoba dítěte je stále větší než aktivní. Aktivní zásoba se ovšem v průběhu pár měsíců dynamicky zvětšuje.

Důležité je si v tomto již verbálním období osvojit roviny mateřského jazyka, kterými jsou foneticko – fonologická, lexikální, gramatická, sémantická a pragmatická rovina. **Foneticko- fonologická rovina** se soustředí na výslovnost dítěte, na zvukovou

stránku řeči. Dítě tvoří hlásky od nejméně náročných až po ty nejsložitější, „...*dítě nejprve tvoří samohlásky, potom retné souhlásky a postupně se dostává až k hláskám hrdelním.*“ (Klenková, 1997, s. 15) Lexikální a sémantická rovina neboli **lexikálně – sémantická rovina**, se zabývá slovní výbavou dítěte a porozuměním. Což můžeme u dítěte pozorovat zhruba v desátém měsíci života, kdy je schopno rozvíjet pasivní slovní zásobu. Postupem času se k pasivní slovní zásobě přidává aktivní slovní zásoba a dítě začíná používat slova právě z pasivní zásoby slov. (Klenková, 1997) **Gramatická rovina** zastřešuje gramatická pravidla řeči. Používání slovních druhů, skloňování slov, používání jednotného a množného čísla atd. **Pragmatická rovina** se zabývá schopností využití nabytých řečových dovedností. Klenková (2006) doslova uvádí, že pragmatická rovina je rovina sociálního uplatnění komunikační schopnosti, sociální aplikace.

Dítě v **první polovině druhého roku** využívá přibližně 50-70 slov a zároveň cca 15 různých gest. Dítě si všímá více detailů u předmětů a poznává věci převážně hmatem, a proto dítě začíná přesněji pojmenovávat předměty, a tím si rozšiřuje svoji slovní zásobu. Slovní zásoba dítěte se navyšuje a dítě začíná používat víceslovná mluvní spojení, dvouslovné věty. Dítě už dokáže přemýšlet o dvou věcech naráz a přiřazovat významy k sobě. Sice slovní spojení nejsou zcela dokonalá, avšak postupem času si dítě gramaticky osvojuje jazykový systém, začíná slova ohýbat a slovní spojení používat gramaticky správně. V tomto období pomáhají krátké pohybové hry a zpěv k podpoření rozvoje mluvy a rytmického cítění batolat. Do konverzace s rodiči děti začleňují vyjádření vlastních pocitů např. vyjádření bolesti výrazem „bojí to“. Výslovnost dětí v tomto věku není stoprocentní. Děti často dlouhá slova zkracují, protože jsou pro ně stále obtížná na artikulaci. Nejčastěji vyslovují jen první slabiku slova, případně první a poslední. V krátkých slovech se často setkáváme s tím, že dítě poslední souhlásku nevysloví např. místo slova „bác“ řekne „ba“. Oblíbenou činností pro děti v tomto věku je imitování, napodobování slov i vět, které slyší kolem sebe od rodičů i prostřednictvím médií. Zásadní je s dítětem komunikovat „dospělou“ mluvou, nedeformovat slova, nezměkčovat vlastní mluvu, protože hrozí zafixování špatných vzorů. Snahou je rozvíjet slovní zásobu dítěte, k tomu je možné využívat obrázkový materiál, pohádky, hračky atd. (Lechta, 2011) Ze souhlásek začínají vyslovovat nejdříve *d, v, t*, někdy *i, j*, nicméně ne vždy na správném místě. Tento jev je přirozený a není potřeba se znepokojovat, dítě má na zdokonalování artikulace hlásek dostatek času. (Horňáková, Kapalková, Mikulajová, 2009)

Po **druhém roce** života se dítě dostává k období trojslovných kombinací a typické otázky „Co je to?“. Dítě nechce pouze vědět název předmětu, ale pátrá po tom, k čemu se předmět využívá a jak funguje. Slovní zásoba dítěte prudce stoupá, dvouleté dítě je schopno využívat už 300 slov, dvou a půl leté dítě až 500 slov. Jeho projev se zdokonaluje, nově dokáže vyjádřit blízkou budoucnost a používá slova vyjadřující časové termíny a pojmy spojené s místem př. *potom, tady, tam*. Začíná také používat předložky. Nejdříve dítě používá předložky *v, na, do*, avšak v tomto období dítě začíná velmi často používat i přídavná jména, která upřesňují vlastnosti věcí. Frekventované je i používání slov *chci* a *nechci* pro vyjádření svých přání a potřeb. Mezi nové vyslovované hlásky patří *h,g,s,c*. Zdokonaluje se jak úroveň řeči, tak úroveň jeho porozumění. Dítě chápe jednoduché pokyny a zvládá pochopit i více pokynů naráz. (Horňáková, Kapalková, Mikulajová, 2009)

Od **dvou a půl roku** dítě komunikuje pomocí relativně dlouhých vět, spojuje tři, čtyři někdy i pět slov v jedné větě. Do věku tří let je dítě schopno využívat až 1000 slov. Dítě si je vědomo, že pomocí řeči může dosahovat svých dílčích cílů a v určité míře ovlivňovat dospělé, proto se snaží komunikovat čím dál více. (Klenková, 2000) V řeči se objevují nové předložky a spojky *za, z/ze, pod, pro, od, vedle, o, po*. Novinkou tohoto období je používání spojek v prvních souvětích. Nejpoužívanější spojkou je zaručeně spojka *a*. Do konce **třetího roku** se ve slovní zásobě objeví spojky: *a potom, i, když – tak, že, který, co, nebo, protože, ale, kde, aby*. Zdokonaluje se gramatická stránka i samotná výslovnost. Mezi nové souhlásky, které dítě ve svém projevu používá, patří hlásky *l,r,ř*. Jejich osvojování a zdokonalování může však trvat až do 7let. Jsou to hlásky, které jsou těžké na správnou artikulaci, a proto je u nich důležité nejdříve podpořit správnou artikulaci hlásek, které jim předcházejí jako např. *l -> r*, kdy hláska *l*, podpoří správné postavení jazyka a artikulace hlásky *r* nebude tak problematické. (Horňáková, Kapalková, Mikulajová, 2009)

Na konci **čtvrtého roku** života dítě rozumí až 2000 slovům, vypráví příběhy, používá minulý čas i zájmena. Rádo dělá všechno samo a hlavním jeho úkolem je poznávat svět kolem sebe. Začíná **předškolní věk** dítěte a v oblasti rozvoje jazyka se vývoj převážně soustředí na zkvalitňování gramatické stránky, rozšiřování slovní zásoby a osvojování si významů nových slov a jejich využití. V tomto pokračujeme až do dospělosti, kdy svůj jazykový systém doplňujeme o nové pojmy a prakticky je

využíváme. Artikulace by se měla upravit a dostat do normy ideálně do nástupu do první třídy základní školy. (Holmanová, 2007)

1.3 Česká výslovnostní norma

Česká republika se řídí tzv. **českou výslovnostní normou**, která se vztahuje k mluvené formě češtiny. Ustálená norma spisovné výslovnosti se nazývá ortoepie, což je soubor obecně platných zásad a pravidel spisovné výslovnosti. Z ortoepie můžeme dále vyčlenit ortofonii, která se zabývá pravidly výslovnosti daných hlásek určitého jazyka. Tato pravidla jsou pro různé země odlišná, každá země vlastní jiný zásobník hlásek např. čeština nemá nosové samohlásky jako francouzština, proto je nepoužíváme ani ve slovech přejatých z francouzského jazyka.

Každá země má odlišné kulturní zvyky a pravidla, kdy jazyk není výjimkou. Proto pracujeme s intaktně percepčně motorickými vzory českých samohlásek a souhlásek, které jsou vzorem pro naši artikulaci a prezentují nám, kde a jak se určité hlásky mají tvořit.

Samohlásky neboli vokály

V České republice se mezi samohlásky řadí *a, e, i, o, u*, které se dělí nejenom kvalitou (*a, e, i, o, u*) ale i kvantitou (*á, é, í, ó, ú*). Častou odchylkou vyskytující se u samohlásek je zkracování dlouhých vokálů. Toto zkracování může být rysem určitého nářečí, avšak s výslovnostní normou toto zkracování nekoresponduje, a je důležité uznávat krátké a dlouhé samohlásky. Hlavním rozdílem samohlásek od souhlásek je v průchodu výdechového proudu. Výdechový proud u samohlásek se nesetkává s překážkou v horní části hlasové trubice, a proto nevzniká šum, ale tón. Při tvoření samohlásek je tedy nejdůležitější poloha a pohyb jazyka. Schéma tvoření samohlásek dle pohybů jazyka ve svislé poloze a vodorovné poloze nám udává tzv. samohláskový (Hellwagův) trojúhelník. (Pálková, 1997)

Tabulka č. 1 – Hellwagův trojúhelník

	Přední	Střední	Zadní
Vysoké	I		U
Středové	E		O
Nízké		A	

(Klenková, 2006, str. 44)

Souhlásky neboli konsonanty

Při tvoření souhlásek se výdechový proud setkává s překážkou v dutinách nad hrtanem v různých místech nadhrtanových dutin, kde vzniká tzv. šum. Pokud se jedná o souhlásky znělé, doprovází produkce hlásky navíc znění hlasu. Pro přesné dělení souhlásek je důležité znát způsob tvoření, místo tvoření a znělost.

Tabulka č. 2 - Rozdělení souhlásek dle místa artikulace, způsobu artikulace a znělosti hlásek

	Úžinové		Závěrové		Polozávěrové	
	Z nělé	neznělé	Z nělé	nez nělé	Z nělé	nez nělé
Obouretné (bilabiální)			M B	P		
Retozubné (labiodentální)	V	F				
Dásňové (alveolární)	Z, Ž	S, Š, R, Ř, L	N, D	T		C, Č
Tvrdoapatrové (palatální)		J	Ň, Ď	Ť		
Měkkopatrové (velární)		CH	G	K		
Hrtanové (laryngální)		H				

(Neubauer, 2010, str. 75)

Při **způsobu tvoření** souhlásek se objevuje úplná překážka tzv. závěr nebo pouze úžina. Podle vzniklé překážky se dělí souhlásky na závěrové a úžinové. U závěrových souhlásek dochází k úplnému závěru, tudíž se výdechový proud zcela zastaví př. u souhlásek obouretných *p, b, m*. Zatímco souhlásky úžinové mají cestu pro výdechový proud pouze v některé části zúženou (vzniká úžina) př. hlásky retozubné *f, v*. Podle **místa tvoření** dělíme samohlásky na obouretné (*p, b, m*), retozubné (*f, v*), dásnové (*t, d, n, s, z, š, ž, r, ř, l, c, č*), tvrdopatrové (*t', d', ň, j*), měkkopatrové (*k, g, ch*) a hrtanové (*h*). Dle **účasti hlasu** se liší hlásky znělé (*m, b, v, z, ž, n, d, ň, d', g*) a neznělé (*p, f, t, s, š, c, č, r, ř, l, j, t', k, ch, h*). Jak uvádí Hůrková (1995, str. 22), odchylek od základní podoby českých souhlásek se vyskytuje velké množství. Proto dělí případy, kdy se jedná o **odchytky oblastní** (nářečí), **individuální odchytky** (poruchy řeči) a **odchytky zaviněné oslabením artikulace**, při kterých se setkáváme s nedostatečnou aktivností výslovnosti, a hlásky nejsou správně vysloveny nebo jsou vyslovovány setřele, tudíž dochází k určitým deformacím.

Pro možnost srovnání zda jsou hlásky tvořeny chybně či správně jsou ustálené intaktní percepčně motorické vzory českých souhlásek a samohlásek. Popisují, jaké artikulační orgány se do tvorby hlásky zapojují, kde se hláska tvoří, zda hlásku doprovází znění hlasu nebo nikoliv. K níže uvedenému přehledu správných artikulačních vzorů jsou uvedeny časté odchylky vyskytující se u daných souhlásek. Podle závažnosti odchylek může docházet k dyslálii, která se nejčastěji vyskytuje v průběhu předškolního věku, anebo k nepřesné výslovnosti, se kterou se setkáváme u již správně vytvořených artikulačních vzorů, které však deformují kvalitu mluvního projevu. Terapie uváděná není, protože se jedná o velmi rozsáhlou kapitolu a s tématem této bakalářské práce úzce nesouvisí. Přehled je tvořen z několika publikací od autorů Mlčáková, Vitásková (2013), Neubauer (2011), Bendová (2011), Salomonová (2007).

Přehled artikulačních postavení mluvidel u českých samohlásek a souhlásek

A – dle polohy jazyka je samohláska a střední a nízká (viz samohláskový trojúhelník). Jazyk leží na spodině dutiny ústní, hrot jazyka se nachází za dolními řezáky. Ze všech vokálů je u samohlásky *A* nejvíce rozevřen čelistní úhel. Měkké patro je u této samohlásky zdviženo.

E – dle polohy jazyka je samohláska přední a středová. Hrot jazyka směřuje k dolním řezákům a přední část hřbetu jazyka je zdvižena proti paterní klenbě v oblasti

přední části tvrdého patra. Čelistní úhel je rozevřen mírně, retní štěrbina je úzká. Měkké patro je taktéž zdviženo.

I – dle polohy jazyka je samohláska přední a vysoká. Hřbet jazyka je přiblížen k paterní klenbě z přechodu alveol na tvrdé patro, hrot jazyka směřuje za dolní řezáky. Čelistní úhel je malý a retní štěrbina úzká. Měkké patro zdviženo.

O – dle polohy se jedná o samohlásku zadní a středovou. Střední část hrotu jazyka se zvedá proti zadní části tvrdého patra a hrot jazyka směřuje ke spodině ústní. Čelistní úhel je mírně rozevřen. Rty jsou zaokrouhleny. Měkké patro taktéž zdviženo.

U – dle polohy jazyka jde o samohlásku zadní a vysokou. Střední hřbet jazyka se velmi těsně přibližuje zadní části tvrdého patra. Hrot jazyka směřuje ke spodině ústní. Čelistní úhel je malý a rty jsou zaokrouhlené. Měkké patro je zdviženo jako u všech samohlásek.

Náprava samohlásek je velmi náročná, důležité je zvolit správný metodický postup. Nesprávné tvoření vyplývá z velikosti čelistního úhlu. Na druhou stranu deformace všech samohlásek je velmi vzácná. (Salomonová, 2007)

M – bilabiální, závěrová, nepárová, znělá, nosová souhláska

Rty jsou sevřené, tvoří úplnou překážku výdechového proudu, ale svalové napětí není tak silné jako u souhlásky *p* a *b*. Měkké patro je volné, výdechový proud vstupuje do dutiny nosní. Hlasivky jsou zapojené. Jazyk se artikulace neúčastní.

Odchyly: Vadné tvoření hlásky *m* je vzácné, vyskytuje se u dětí s předkusem či u dětí s dýchacími problémy, které tvoří hlásku labiodentálně a následně zaměňují za hlásku *b*.

B, P – bilabiální, závěrové, párové, znělá (*b*), neznělá (*p*)

Rty jsou sevřené a tvoří úplnou překážku. U hlásky *p* je největší svalové napětí ze skupiny obouretných souhlásek. Měkké patro je uzavřeno, brání výdechovému proudu vstup do dutiny nosní, tudíž nemá nosové zabarvení. Jazyk se artikulace neúčastní. Hlasivky jsou zapojeny pouze u hlásky *b*, která je znělá.

Odchyly: Často dochází k záměně *p* a *b*, tudíž nerozeznání znělé a neznělé hlásky nebo jako u hlásky *m* k labiodentálnímu tvoření.

T, D, N – alveolární, závěrové, párové (*t, d*), znělé (*d, n*), nosová (*n*)

Hrot jazyka tvoří úplný uzávěr přitisknutím se k alveolám za horními řezáky. Alveolární výběžky jsou artikulačním místem těchto hlásek. Čelistní úhel je větší a

jazyk dopadá na spodinu ústní. Hláška *n* je znělá, proto se u ní setkáváme s nosní rezonancí.

Odchyly: Posunutí hrotu jazyka dolů k horním řezákům nebo přímo na ně s pasivním zvednutím dolní čelisti vzhůru. Hláška *t* je důležitou hláskou při využívání substitučních metod úpravy artikulace a předchází správnému tvoření souhlásek *r*, *ř* i sykavek.

F, V – labiodentální, úžinové, párové, znělé (*v*), neznělé (*f*)

Úžina pro výdechový proud vzniká mezi spodním rtem a horními řezáky, kdy spodní ret se přibližuje k ostří horních řezáků.

Odchyly: Při tvorbě závěru může být hláška nahrazena hláskou *b*, kdy je závěr tvořen pouze rty. Také se můžeme setkat se záměnou hlásky *v* za *f*, což je časté u dětí s poruchami sluchového a zrakového vnímání.

L – alveolární, laterální, znělá, úžinová, nepárová, boková, kmitavá

Při tvoření hlásky *l*, vzniká úžina po bocích jazyka tedy laterálně. Hrot jazyka se dotýká předních alveol, okraje jazyka jsou volné a výdechový proud uniká po stranách jazyka. Měkké patro uzavírá vstup do nosní dutiny. Hlas je zapojen, jedná se o hlásku znělou. Spodní čelist je spuštěna dolů, a díky tomu je vidět pohyb jazyka.

Odchyly: U hlásky *l* jsou odchyly nejčastěji zapříčiněné nedostatečným pohybem jazyka k patru. Můžeme se setkat s tím, že je hrot jazyka umístěn mezizubně, nebo pokládán až na horní ret.

R, Ř – alveolární, úžinová, kmitná, nepárová, znělá (*r*)

Okraje jazyka jsou přitisknuty k patru, hrot jazyka kmitá tlakem výdechového proudu směrem k alveolám. Hláška *r* je znělá, zapojuje vibrace hlasivek a čelistní úhel je středně velký. Rozsah kmitů jazyka u hlásky *r* je 3-4, u hlásky *ř* jsou kmity jazyka četnější a rychlejší. Čelistní úhel u *ř* je naopak malý. U hlásky *ř* se můžeme setkat s variantou znělou i neznělou. O znělou hlásku *ř* se jedná tehdy, pokud se vyskytuje ve slovech po hláskách znělých a na začátku slov. Neznělé *ř* je v situacích, kdy je hláška postavena za neznělými hláskami, uprostřed a na konci slov.

Odchyly: Vynechávání vibrace jazyka či rozkmitání části okraje měkkého patra (vellární rotacismus) či kmitání čípku měkkého patra (uvulární rotacismus). Při sevřených zubech hláška *r* zní spíše jako hláška *ř* a naopak při vyslovování hlásky *ř* s nedostatečným stiskem zubů a otevřením čelistního úhlu zní hláška jako *r*.

S, Z – alveolární, úžinové, párové, znělá (z), neznělá (s)

Tyto hlásky jsou velmi náročné jak zvukově tak artikulačně. Rty jsou zaostřené, zuby leží na sobě. Hrot jazyka se volně dotýká dolních řezáků. Sykavky S a Z se tvoří v úžině mezi hřbetem hrotu jazyka a přední částí alveolárního výběžku.

Odchyly: Nejčastěji se setkáváme při špatné poloze jazyka s mezizubní polohou hrotu jazyka (interdentální sigmatismus) nebo hrotem jazyka na alveolách (addentální sigmatismus). Při boční poloze jazyka se jedná o laterální sigmatismus. U hlásky z je to obdobné. Navíc se u hlásky z můžeme setkat s tvořením hlásky nezněle, tudíž znějící jako hláska s. Při nepřesné výslovnosti se jedná o nepřesnou polohu mluvidel, a proto vznikají šumy o zuby a rty, které nekorespondují s výslovnostní normou.

C – polozávěrová, alveolární, nepárová, neznělá

Polozávěr této hlásky je pevný po stranách jazyka, které jsou přitisknuty k patru a slabý závěr je u hrotu jazyka. Hrot jazyka se nachází za dolními řezáky. Koutky rtů jsou silně zaostřené, zuby v pevném sevření.

Odchyly: Hláska c je náročná zvukově i artikulačně jako hlásky s a z. Setkáváme se u ní také se sigmatismem interdentálním, laterálním, addentálním, nazálním. Vadná výslovnost u těchto ostrých sykavek se vyskytuje i mezi dospělou populací.

Š, Ž – alveolární, úžinové, párové, znělá (ž), neznělá (š)

Okraje hřbetu jazyka jsou přitisknuty k okrajům tvrdého a měkkého patra, hrot se posunuje mírně vzhůru a vzad. Úžina vzniká mezi hřbetem hrotu jazyka a zadní částí alveolárního výběžku. Zuby jsou lehce zaokrouhleny, horní a dolní řezáky jsou u sebe. Vzniklý šum není tak výrazný jako u hlásek s a z, proto jsou nazývány hláskami tupými.

Odchyly: Obdobné jako u hlásek s a z, ale odchylka u těchto hlásek není tak výrazná jako u sykavek ostrých.

Č – alveolární, polozávěrová, nepárová, neznělá

Polozávěr je pevný po stranách jazyka a slabý u hrotu jazyka jako tomu je u hlásky c. Hrot jazyka se zdvihá k zadním alveolám a tím vytváří oslabený závěr, který se postupně uvolňuje v úžinu. Řezáky jsou na sobě a rty lehce zaokrouhleny. Měkké patro uzavírá vstup výdechového proudu do dutiny nosní.

Odchyly: Obdobné problémy s artikulací jako u hlásek š a ž. Pokud je hláska nahrazována hláskou c může dojít k fixaci nepřesného znění hlásky č.

Ť, Ď, Ň - palatální, závěrové, párové (ď, ť), znělá (ď, ň), neznělá (ť)

Uzávěr je tvořen přitisknutím hřbetu jazyka na tvrdé patro. Hrot jazyka je za dolními řezáky. Čelistní úhel je velmi malý. U hlásek ť, ď je měkké patro zvednuto, aby znemožnilo průchod výdechové proudu do dutiny nosní. U hlásky ň je měkké patro spuštěno a umožňuje průchod do dutiny nosní.

Odchyly: U dětí je častá záměna hlásek *ť, ď, ň* za hlásky *t, d, n*. U dospělé populace se špatná výslovnost těchto hlásek spíše nevyskytuje. Nicméně tyto hlásky jsou velmi obtížné na naučení pro cizince, obzvláště pokud se v jejich jazyce nevyskytují měkké hlásky.

J – palatální, úžinová, nepárová, znělá

Úžina vzniká u této hlásky mezi hřbetem jazyka a tvrdým patrem. Okraje jazyka jsou přitisknuty po stranách k patru. Měkké patro uzavírá vstup do dutiny nosní.

Porucha této hlásky je velice vzácná.

K, G – velární, závěrové, párové, znělá (g), neznělá (k)

Uzávěr je tvořen přitisknutím hřbetu jazyka k měkkému patru. Měkké patro je uzavřené, nepouští vzduch do dutiny nosní. Hrot jazyka leží volně v ústech.

CH – velární, úžinová, nepárová, neznělá

Uzávěr se tvoří mezi zadním hřbetem jazyka a měkkým patrem. Výdechový proud prochází středem dutiny ústní. Jazyk je na spodině ústní.

U dětí se můžeme setkat se záměnou hlásky *ch* za hlásku *h*.

H – hrtanová, úžinová, znělá, nepárová

Úžina se u této hlásky tvoří přímo mezi hlasivkami, hláska je tvořena v hlasivkové štěrbině. Šum hlásky vzniká v trojhranné úžině, kterou vytváří hlasivkové chrupavky. Zbývající část hlasové štěrbině se uzavře pomocí hlasivek, které kmitají a tím se vytvoří tón hlásky *h*.

U odchylek se setkáváme se záměnou hlásky *h* za *ch* popřípadě vynechávání hlásky *h*.

1.4 Vývoj artikulačních schopností

U vývoje artikulačních schopností si dítě nejdříve osvojuje percepčně a motoricky snazší hlásky a přechází k hláskám obtížnějším. Dítě se učí sluchovou a

zrakovou percepcí, odposlouchává hlásky a zrakem vnímá motorické ztvárnění hlásek. Tím nalézá a zpřesňuje svoji vlastní produkci hlásek.

Existují tabulkové přehledy, které udávají, jaké hlásky by dítě mělo v určitém věku zvládat viz. Tabulka č. 3 - Orientační tabulka vývoje slovní zásoby a vývoje výslovnosti.

Tabulka č. 3 - Orientační tabulka vývoje slovní zásoby a vývoje výslovnosti

Věk	Rozvoj slovní zásoby	Vývoj výslovnosti
Do 1 roku	Dítě rozumí jednoduchým pokynům a začíná opakovat jednoduchá slova, která slyší.	M B P A E I O U D T N J
Do 2,5 let	Tvoří jednoduché věty, od 2 let se ptá „co je to“, rozlišuje svou slovní zásobu	K G H CH V F OU AU
Do 3,5 let	Mluví ve větách, začíná si osvojovat gramatickou stavbu vět, ptá se „proč“, rozlišuje dále slovní zásobu. Začíná se tvořit verbální paměť.	Zvládá N D T L (i artikulačně) Bě Pě Mě Vě
Do 4,5 let	Dokončuje se gramatická stavba vět, dítě již chápe děj a umí ho převyprávět.	Ň Ď ť Vyvíjí se Č Š Ž
Do 6,5 let	Dítě chápe složité děje, má již velkou slovní zásobu, gramaticky zvládá jednoduchá souvětí.	C S Z R Ř Kombinace Č Š Ž a C S Z

(Asociace klinických logopedů České republiky, online)

Avšak tyto tabulky slouží pouze jako orientační materiál, protože každé dítě se vyvíjí odlišně a hlásky si osvojuje svým tempem na základě individuálních možností.

Kutálková (2009) rozlišuje **druhy výslovnosti**, které též mohou sloužit rodičům jako orientační přehled o tom, co by jejich dítě mělo přibližně zvládat. Toto dělení se týká dětí starších 4 let z důvodu toho, že děti do čtyř let mají velmi rozdílné jazykové kompetence, proto nelze generalizovat problémy, které se vyskytují v dřívějším věku, do určitých kategorií. Kutálková tedy rozlišuje velmi dobrou výslovnost, normální výslovnost, výslovnost mimo normu a výslovnost nápadně mimo normu. **Velmi dobrá**

výslovnost u dítěte znamená, že umí poměrně přesně sykavky, ale občas je zamění či nepoužije přesně, hlásku *l* zvládá samostatně správně vyslovit, ale ve slovech ji spíše nepoužívá. Hlázky *r*, *ř* ještě neumí, proto je vynechává nebo nahrazuje jinými. Kategorie **normální výslovnosti** se vyznačuje tím, že dítě nediferencuje sykavky, hlásku *l* neumí a vynechává ji. Hlázky *r*, *ř* neumí, tudíž je vynechává nebo nahrazuje jinými hláskami. Někdy se stane, že některou hlásku chybně vysloví, i když ji jinak zvládá. **Výslovností mimo normu** se rozumí, že dítě nezvládá řadu hlásek. Některé zvládá samostatně, ale ve slovech je použít neumí. V tomto stádiu je velmi důležitá prevence pro vyrovnání intaktního rozsahu výslovnosti, případně zjištění příčin problémů v artikulaci. Poslední skupina, **výslovnost nápadně mimo normu**, je typická vyslovováním hlásek mimo fonetickou normu češtiny př. určitá podoba zadního *r*, u hlásky *f* špatné našpulení rtů atd. Preventivní metody jsou velice potřebné, pokud nejsou účinné je potřeba zahájení systematické reedukace.

Krahulcová (2003) uvádí orientační dobu zahájení reedukace. Touto dobou rozumí období, které se projevuje nesrozumitelnou řečí nebo obtížně srozumitelnou kolem čtvrtého až pátého roku dítěte, ale i dříve. Pokud výslovnost jednotlivých hlásek stagnuje nebo jakákoliv hláska je tvořena chybně či nepřesně (od třetího roku) Zda dítě starší čtyř let vynechává hlásku nebo nahrazuje hlásku jinými, považuje Krahulcová toto období taktéž za nutné se začátkem reedukace výslovnosti dítěte.

Dítě si vybírá nejdříve hlásky, které jsou zvukově dobře odlišitelné a motoricky snáze realizovatelné. „*Do této kategorie patří samohlásky a většina rázových hlásek, s výjimkou K a G, které některé děti úporně zaměňují za T a D. Oproti tomu je vývoj úžinových hlásek a vibrant nejen komplikovanější, ale závislý často na správném rozvoji hlásek, kterými dítě ještě nestabilizovanou hlásku nahrazuje.*“ (Neubauer, 2010, str. 80) Další problematickou skupinou je skupina sykavek. Jedná se o hlásky, které jsou velmi náročné na sluchovou percepci spolu se složitým motorickým tvořením. Při zahájení terapie a snaze reedukace špatné artikulace či úpravy chybně tvořené hlásky, by měl být vždy upřednostňován spontánní vývoj hlásky s tím, že se nejdříve odstraní blokáda, která brání intaktnímu rozvoji řečové produkce a pouze tehdy, kdy je fixován chybný vzor hlásky, začít používat specifické postupy k vybavování nového artikulačního vzoru. (Neubauer, 2010)

1.5 Psychomotorický vývoj předškolního dítěte

Předškolní věk je typický objevováním nových věcí, poznáváním světa, učení se určitých společenských norem. Dítě je v tomto období velmi aktivní, touží objevovat nové věci, dělá věci s nadšením a záplem. I když není schopno se soustředit na činnosti dlouho, dělá věci se záplem. Jeho svět je plný fantazie a kreativity, kterou zapojuje do veškerých činností, co dělá. Díky rozšiřující se slovní zásobě je dítě schopno lépe vyjádřit své potřeby a přání, učí se komunikovat dle společenských norem. Děti potřebují prostor pro poznávání a učení se novým věcem, ale na druhou stranu potřebují mít i jistotu, že se tu pro ně nachází osoba, která je podpoří, pomůže, ochrání. Tuto funkci v největší míře zastupuje rodič. (Allen, Marotz, 2002)

Tělesný vývoj

Tělesný vývoj je od čtvrtého roku do šestého pomalejší než v období předchozím. Je to čas, kdy se dítě musí zpevnit a období pro vyvíjení se a dorůstání vnitřní tkáně těla, která umožňuje dokonalejší diferenciaci. V tomto věku děti nepřibírají moc na tělesné hmotnosti. (Krejčíková, 1982).

Nicméně předškolní věk je typický pro růst dítěte. Během tří let vyroste až o 7-9,5cm. Klasická výška dítěte na konci tohoto období bývá 110-115cm váha okolo 20kg. Hlava se zdá v poměru k tělu menší a celkově získává postava proporce podobné dospělému. (Lisá, Kňourková, 1986).

Kostra dítěte ještě není zcela osifikována. Kosti jsou měkké, kloubní spojení nejsou plně zpevněna a dokončena. Proto se běžně u dětí předškolního věku setkáváme s vysokou flexibilitou. Problémem v tomto období může být vznik funkčních disproporcí u svalů. V období rychlého růstu se větší svalové skupiny vyvíjejí intenzivněji, což je plusem pro rozvoj hrubé motoriky, ale musíme myslet i na to, že rychlý vývoj může způsobit ochablost a sníženou funkčnost daného svalu (Dvořáková, 2006).

Velmi důležitá ve vývoji dítěte je funkce srdečně cévního systému a dýchacího systému. Tyto systémy spolu spolupracují na rozvoji ostatních funkcí. Poloha srdce se přesouvá z mezižeberního prostoru do vnitřku těla. Tříleté dítě má srdce malé a zároveň i méně výkonné. Naopak cévy jsou široké a počet tepů je naopak větší než u dospělého jedince. Proto je nutné pamatovat na to, že dítě je velmi snadno unavitelné. (Krejčíková, 1982).

Motorický vývoj

Ve třech letech je dítě schopno chodit bez pomoci po schodech s tím, že střídá nohu za nohou. Umí kopnout do většího míče, skákat, jezdit na tříkolce, a je si čím dál jistější v držení rovnováhy. Dítě by mělo být schopno se samo najíst a obléct se s minimální pomocí. Co se týče kresby, dělá svislé, vodorovné i kruhové tahy. Důležité je správné držení tužky, kdy by tužku už dítě nemělo držet celou dlaní, ale mezi ukazovákem, prostředníkem a palcem. Mezi oblíbené činnosti patří stavění kostek, listování v knížkách. V tomto věku už se může projevovat dominance pravé nebo levé ruky. Je důležité nechat dítě samo si vybrat, jakou ruku bude upřednostňovat a rozhodně mu nedávat předměty výhradně do pravé ruky. Předměty předkládáme před něho tak, aby si samo vybralo, jakou rukou bude předmět používat.

Ve čtyřech letech je dítě schopno chodit v jedné přímce, poskakovat po jedné noze. Mezi oblíbené činnosti tohoto věku je lezení po stromech, po prolézačkách. Zkoumání světa z výšky. Běhá, skáče, využívá svoji jistotu v rovnováze a rychlost pohybu. Jemná motorika se zlepšuje, např. z modelíny je schopno vytvořit jednoduchá zvířátka, je schopno obkreslit některé tvary a písmena, navléká korálky na šňůrku.

V pěti letech svoje nabyté dovednosti upevňuje. Pohybově je jistější a jistější. Dokáže skákat po jedné noze, běhá rychle, učí se jezdit na kole. Z kostek je schopno postavit útvar dle předlohy. Vymalovává omalovánky, je schopno napsat některá písmena plus nakreslit nějaké geometrické tvary. Učí se stříhat nůžkami. V pěti letech už bývá zřejmé, jakou ruku bude mít dítě dominantní.

V šesti letech se dětem zvyšuje síla svalů. Zlepšuje se hrubá i jemná motorika. Dítě je stále velmi živé. Má problém zůstat na jednom místě. Zlepšuje se koordinace oka a ruky, proto je zdatnější v jízdě na kole, plavání, aktivitách s míčem a v dalších činnostech s tím spojenými. (Allen, Marotz, 2002)

Percepční a kognitivní vývoj

Myšlení v předškolním věku se vyznačuje egocentrismem, fenomenismem, magičností a absolutismem. Egocentrismus spočívá v tom, že dítě má tendenci zkreslovat úsudky na základě svých subjektivních zážitků či preferencí. Když je dítě fixováno na danou podobu světa, a není pro něj možné přijmout jinou skutečnost, mluvíme o fenomenismu. Magičnost se projevuje tím, že dítě zapojuje fantazii do běžného bytí a dá se říct, že si dělá skutečnost zajímavější. Absolutismem se rozumí

přesvědčení o jedné dané pravdě a polemizování o skutečnostech není pro dítě pochopitelné. Typické je, že dítěti chybí komplexní přístup. Myšlení je útržkovité, nepropojené. Proto interpretace určité skutečnosti dítěte nemusí být vůbec jasná a srozumitelná. Dítě nemusí vůbec v jeho interpretaci říct hlavní myšlenku a volí pouze slova, která jsou pro něho důležitá, a není ještě schopno pochopit, které informace jsou zásadní proto, aby ho druhý člověk pochopil. (Vágnerová, 2000)

Na konci předškolního věku by dítě už mělo být schopno udržet pozornost. Samozřejmě míra soustředění kolísá. Rozumí pojmům týkajících se času a pohybu. Zná roční období, hlavní svátky a tradice s nimi spojené jako jsou například Vánoce. Zvládá hry na logiku, skládačky, činnosti, u kterých počítá, třídí, spojuje určité věci. Některé děti v tomto věku už umí číst. Ví, která ruka je pravá a která levá. Věří v nadpřirozené bytosti jako je např. Ježíšek, čert, čarodějnice. Začíná mít určité povědomí o smrti a jisté obavy s tím spojené. (Allen, Marotz, 2002)

Socializace

Co se týče začleňování do společnosti, je dítě nejvíce v kontaktu se svoji rodinou, která je pro něho zázemím, pocitem jistoty, podpory a také životním průvodcem. Dalším místem, kde se setkává s ostatními dětmi a dospělými je mateřská škola, která mu umožňuje se lépe připravit na vstup do školy. V mateřské škole se setkává s ostatními vrstevníky, aktivně vykonává činnosti, které rozvíjí jeho vývoj, učí se respektovat autority. Nicméně největším vzorem je pro dítě rodina, přesněji rodič. *„Rodiče jsou pro předškolní dítě emocionálně významnou autoritou. Představují ideál, jemuž se chce ve všech směrech podobat a s nímž se identifikuje. V rámci identifikace dítě zcela nekriticky akceptuje veškeré postoje, hodnoty a projevy rodičů, v hotové podobě, bez další diferenciaci.“* (Vágnerová, 2000, s. 125) S tím koresponduje tvrzení Zajitzové (2002), která tvrdí, že v rodině se dítě učí komunikovat, řešit problémy, seberealizovat se. Rodina mu nastavuje určité normy a hranice, je tedy mimo jiné základem pro sociální učení.

1.6 Rizikové faktory ovlivňující řečový vývoj

Jak už bylo zmíněno, správný vývoj řeči ovlivňuje několik činitelů, jak vnitřních tak vnějších. Mezi rizikové faktory, které mohou negativně ovlivnit vývoj řeči dítěte, můžeme zařadit zdravotní problémy, kam spadá např. úloha centrální nervové soustavy, úroveň sluchové a zrakové percepce, odchylky ve vývoji atd. Z řad vnějších činitelů se

jedná o přístup rodičů, rodinné vztahy, postavení dítěte v rodině, adaptační problémy, odloučení rodičů, nedostatečnou práci rodičů s odborníky a jiné. Mluvní vzor, který taktéž ovlivňuje vývoj řečové produkce dítěte, je pro dítě velmi důležitý do období povinné školní docházky. Mluvním vzorem se rozumí osoba, která je v kontaktu s dítětem a působí na rozvoj jeho komunikačních kompetencí. (Bytešníková, 2012). Palková (2008-2009) uvádí, že se jedná o řeč rodičů, učitelů, reprezentantů veřejných sdělovacích prostředků, osobností kultury i politiky, lidí, které ve sféře dorozumívání přijímáme jako autoritu.

Pokud dítě nemá správný řečový vzor, existuje možnost, že se bude potýkat s narušenou komunikační schopností ve formě dyslálie či jiné narušené komunikační schopnosti, podle toho, s čím se potýká jeho mluvní vzor. Pokud chápeme jako mluvní vzor i osobu, která sama netrpí problémem s artikulací či jinou narušenou komunikační schopností, nicméně dítě k mluvě nestimuluje, může i to být jeden z důvodů opožděného vývoje řeči.

Zda dítě ve třech letech stále nemluví nebo mluví méně než ostatní děti v jeho věku, jedná se pravděpodobně o opožděný vývoj řeči. **Opožděný vývoj řeči** je charakterizován určitým časovým posunem obecně uznávaných etap ontogeneze řeči v porovnání s předpokládaným dosažením řečové a jazykové normy. Může se jednat o záležitost rodovou. (Renotírová, M., Ludíková, L., 2006) Důležité je hledat příčinu tohoto problému. Beranová uvádí: „*tam, kde chybí řečový vzor nebo dítě neslyší, se řeč rozvíjí opožděně a zřetelně pomaleji než tam, kde je podnětné a laskavé rodinné zázemí.*“ (Beranová, 2002, str. 7) Odborná vyšetření by měla vyloučit vady a poruchy, které by mohly být příčinou opožděného či omezeného vývoje řeči. Mezi tyto obtíže patří sluchová i zraková vada, porucha intelektu, autismus, vady mluvních orgánů nebo akustická dysgnózie. K **etiologii** opožděného vývoje řeči řadíme hlavně nepodnětné a nestimulující prostředí, citovou deprivaci, dědičnost, nedonošenost či nevyzrálou nervovou soustavu. Pokud dítěti bude věnována v předškolním věku odpovídající péče, je možnost, že svoje komunikační schopnosti vyrovná s ostatními dětmi svého věku a klasicky zahájí povinnou školní docházku. U opožděného vývoje řeči je důležité poskytnout dítěti kvalitní řečový vzor, který bude stimulovat řečové schopnosti dítěte a podporovat ho v komunikaci. Dále rozvíjet jeho slovní zásobu, sluchovou percepci, zrakovou percepci i motorické schopnosti. (Klenková in Vítková, 2004). Pokud se dítě ostatním nevyrovná, může se u něho vyskytnout dyslálie či vývojová dysfázie.

Vývojová dysfázie se dá definovat jako „*specificky narušený vývoj řeči, jenž se může projevat neschopností nebo sníženou schopností verbálně komunikovat, i když podmínky pro vytvoření této schopnosti jsou dobré.*“ (Pipeková, 2010, s. 124). **Příčinou** vývojové dysfázie je difúzní poškození centrální korové oblasti. Uvažuje se i o možnosti dědičnosti. Podle závažnosti poškození určitých oblastí mozku se projevují příznaky v různém rozsahu. Při vývojové dysfázii není narušena pouze řeč, typický je nerovnoměrný vývoj dítěte, kdy je narušeno několik složek osobnosti. Verbální schopnosti oproti neverbálním jsou výrazně nižší než by odpovídalo věku dítěte. Zraková a sluchová percepce bývá též narušena. Dítě má problém s kresbou, zapamatováním si a zopakováním melodie a rytmu, celkově se vyskytuje u dětí s vývojovou dysfázií latence ve zpracování akustického signálu. Mezi další složky, které jsou narušeny, patří narušení paměťových funkcí, narušení orientace v čase i prostoru, narušení motorických funkcí i problém s lateralitou. U **terapie** je důležité zaměřit se na komplexní osobnost dítěte a rozvíjet veškeré zmíněné postižené složky - zrakové vnímání, sluchové vnímání, myšlení, paměť, pozornost, motoriku, orientaci, grafomotoriku a řeč. (Škodová, Jedlička, 2007).

Nejrozšířenější poruchou komunikační schopnosti je **dyslalie**. Lechta (1990) definuje dyslalii jako: „*neschopnost používat jednotlivé hlásky nebo skupiny hlásek v komunikačním procesu podle příslušných jazykových norem.*“ (Lechta, 1990, s. 112) Pokud se vyskytuje nesprávná výslovnost u dítěte do pěti let, je to stav přirozený, fyziologický. Potíže s výslovností do sedmi let se nazývají prodloužená dyslalie, poruchy přetrvávající i po sedmém roce nosí název dyslalie pravá. Mezi **etiologické faktory** dyslalie patří nesprávný řečový vzor, vliv prostředí, poruchy zrakového a sluchového vnímání, nedostatek ve fonemické diferenciaci, poškození centrálního nervového systému, motorická neobratnost a anatomické odchylky mluvidel. (Vítková, 2004) Pro dyslalii jsou typické tři formy **projevů**, kterými jsou mogilálie, paralálie a „-izmus“. Mogilálie je jev, kdy dítě určitou hlásku vynechává (př. dráha-dáha). Při paralálii hlásku zaměňuje jinou hláskou (př. dráha-dláha). Pokud osoba tvoří hlásku na jiném místě, než je dáno normou, nazývá se porucha dle řeckého názvu hlásky s příponou -izmus (př. rotacismus – chybné tvoření hlásky „r“).

Sigmatismus se dělí podle místa tvoření hlásky. Sigmatismus interdentální (mezizubní) bývá nejrozšířenější. Hrot jazyka je vsunován mezi řezáky. Sigmatismus addentální (přízubní) se vyznačuje tím, že hrot jazyka se opírá o horní řezáky. Při

sigmatismus labiodentálním (retozubní) je sykavka tvořena podobně jako hláska *f*, do tvorby hlásky je zapojen ret. Pokud výdechový proud uniká štěrbinou mezi sevřenými rty, jedná se o sigmatismus bilabiální (obouretný). Sigmatismus laterální je typický pro proud vzduchu unikající po jedné nebo obou stranách jazyka. O Sigmatismus nazální (nosní) se jedná tehdy, když výdechový proud vychází nosem místo ústy. Sigmatismus laryngální (hrtanový) se vyznačuje šelestem vznikajícím v hrtanu. Ojedinělý typ sigmatismu je sigmatismus aspirační (vdechový), kdy sykavky jsou tvořeny retozubným zvukem při krátkém vdechu. (Zahrádková, 2006)

Dle **rozsahu** se dyslalie může dělit na dyslálii levis či na dyslálii multiplex. Dyslálie levis neboli lehká dyslálie se vyznačuje tím, že osoba tvoří vadně pouze pár hlásek, zatímco dyslálie multiplex zahrnuje už vadně tvořených hlásek u jedince více, ale řeč je stále ještě srozumitelná. Pokud je řeč naprosto nesrozumitelná, tak ji podle Lechty nazýváme dyslálií universalis. (Salomonová in škodová, Jedlička 2007) Dozríváním nervové soustavy dítěte a správným podmětým vlivem okolí **se může nesprávná výslovnost upravit spontánně**. Pokud ne, je důležité využít odborný zásah v rámci logopedické péče, kdy logoped zvolí správné metodické postupy pro úpravu artikulace.

Dalšími poruchami, které mohou nastat při nesprávném řečovém vzoru a vyskytující se v praktické části, jsou **huhňavost** (rhinolálie) a **breptavost** (tumultus sermonis).

Dle Lechty (2003) **huhňavost** neboli rhinolálie spadá pod poruchy zvuku řeči. Klenková (2006) toto tvrzení doplňuje o to, že je zasažena i artikulace řeči. Rhinolálii můžeme dle Lejsky (2003) dělit na rhinolálii otevřenou a zavřenou. Rhinolálie otevřená neboli **hypernazalita** vzniká, když do nosní dutiny proudí vzduch, což působí rušivě a nepřírozně. **Příčiny** rhinolálie můžeme dělit na funkční či organické. Mezi organické příčiny hypernazality patří např. rozštěpové vady, zkrácené měkké patro, nedostatečný vývoj svalstva měkkého patra, centrální obrny, obrny měkkého patra po CMP, nádorových onemocněních atd. Pod funkční příčiny spadá snížená činnost svalstva patrohltanového uzávěru, při hysteriích a neurózách, při mentálním postižení nebo důsledek nesprávného řečového vzoru. Opakem je rhinolálie uzavřená neboli **hyponazalita**, u které vzduch není schopen proudit do nosní dutiny. Mluva je podobná mluvě člověka trpící rýmou. Mezi organické **příčiny** patří např. nádory nosohltanu, úzké nosní průduchy, zvětšené nosní mandle, nosní polypy. Mezi funkční příčiny

hyponazality patří funkční poruchy svalstva měkkého patra, které způsobují zvýšenou činnost a sílu velofaryngeálního uzávěru. (Škodová, Jedlička, 2007)

Breptavost neboli tumultus sermonis spolu s koktavostí reprezentuje kategorii poruch plynulosti řeči. **Etiologie** breptavosti není známá, někteří odborníci se přiklání k tvrzení, že za breptavost může lehká mozková dysfunkce. Mezi hlavní příznaky této poruchy patří nadměrně zrychlené tempo řeči, což má za následek horší srozumitelnost výpovědi, v některých případech může toto tempo vést až k totální nesrozumitelnosti řeči. Pacient si většinou není vědom svého rychlého tempa řeči. Pokud se na řeč soustředí, je schopen své tempo zpomalit. Tuto poruchu může doprovázet motorický neklid, není to však pravidlem. Typickými **projevy** pro breptavost jsou zrychlení mluvy ve větných celcích, opakování či vynechávání slabik ve slovech. S tím souvisí i nepřesná artikulace, protože jedinec trpící breptavostí není schopen v rychlosti svého tempa dávat pozor na přesnou artikulaci, a proto je artikulace porušená.(Škodová, Jedlička, 2007)

U všech výše uvedených narušení komunikačních schopností hraje kvalitní řečový vzor důležitou roli. Proto je velmi důležité klást důraz na dostatečně stimulující prostředí, ve kterém se dítě může plnohodnotně vyvíjet.

2. DÍTĚ A MÉDIA

2.1 Média

Jirák a Köpplová (2003) uvádějí, že médium je zprostředkovatelem informací mezi jedinci. Jedná se tedy o **médium komunikační**.

Typy komunikace

Existuje šest typů komunikace založených na rovině uspořádání společnosti. **Intrapersonální** typ se týká pouze samotného jedince. **Interpersonální** komunikace je komunikace mezi dvěma či třemi účastníky. **Skupinová** komunikace se odehrává v rámci určité skupiny. Pokud komunikují skupinové celky mezi sebou, jedná se o komunikaci **meziskupinovou, institucionální** či **organizační**. Pod pojmem organizační typ komunikace si můžeme představit komunikaci probíhající např. v rámci politického systému. Komunikační procesy, které jsou dostupné pro všechny příslušníky dané společnosti, spadají do komunikace **celospolečenské**. (Jirák, Köpplová, 2003)

Média, masmédia

Na řadu přicházejí média, která působí na širokou společnost. Tyto média jsou nazývána masmédií. Definice od Franka a Jiráskové tvrdí, že: „*Masmédia, masová média (z anglického mass media = hromadné sdělovací prostředky) představují souhrn médií užívaných v procesu masové komunikace, které zprostředkovávají a rozšiřují informace a sdělení široké veřejnosti.*“ (Frank, Jirásková, 2008, s.13)

Jirák a Köpplová (2003) uvádějí, že podstatným rysem masových medií je skutečnost, že nepodporují vysílání a přijímání sdělení na obou stranách, nýbrž svou podstatou staví jednoho účastníka do role vysílatele a druhého do role příjemce. Tito příjemci, kteří mezi sebou nemají nebo nemusí mít žádnou sociální vazbu, spolu vytvářejí tzv. „masu“. Z toho vyplývá, že: „*Masová komunikace zahrnuje instituce a metody, jimiž specializované skupiny využívají technické prostředky (tisk, rozhlas, filmy apod.) k šíření symbolických obsahů směrem k početnému, heterogennímu a široce rozptýlenému publiku.*“ (McQuail, 2009, s.66)

Druhy médií

Existuje několik **druhů médií**. Média se mohou dělit například na chladná a horká nebo klasická a elektronická. Samozřejmě existuje více možných dělení médií, tyto typy dělení jsou však nejužívanější. **Chladná média** vedou posluchače k vysoké

míře participace. Je nutná spoluúčasť posluchače na dokončení nebo domyšlení si významu. Příkladem tohoto média je například telefon či televize. **Horká média** působí na emoce jedinců kombinací akustických a vizuálních dat. Jedinci jsou zaplaveni informacemi a jejich participace není nutná. Klasickým příkladem horkého média je film. U druhého dělení, na **klasická** a **elektronická média**, se mohou zařadit noviny, časopisy a obecně tisk ke klasickým mediím, k elektronickým mediím rozhlas, televizi, mobilní telefon nebo třeba internet. (Urban, Dubský, Murdza, 2011)

Tisk

Tisk je nejstarším prostředkem masové komunikace a spadá pod klasické médium. Zásadním zlomem byl vynález knihtisku, díky kterému mohlo šíření informací pomocí tisku započít. Největší éra propagace novin byla po roce 1830. Do tisku můžeme zařadit noviny i časopisy. Výhodou tisku je možnost rozvést téma na několik stran a čtenář se k těmto informacím může vrátit. Nicméně nejsou tak pohotové a aktuální jako média další. (Pospíšil, 2012)

Rozhlas

Rozhlas podle výše zmíněného dělení je médiem horkým a elektronickým. Rozhlas pracuje se ztvárněním zvuku. Historicky byl rozhlas nejmocnějším médiem v době 30. – 50.let. Na našem území se první rozhlasové přijímače objevovaly před druhou světovou válkou. Rozhlas je v dnešní době využíván hlavně jako zábavní médium, které nám zajišťuje poslech hudby. Při dnešní široké nabídce stanic si každý posluchač může vybrat stanici, kterou bude poslouchat. S touto stanicí se identifikuje a určitým způsobem se podílí na utváření jeho životního stylu. Hlavním vysílacím časem rozhlasu je ráno, kdy lidé cestují do práce. Místem, kde se rádio nejvíce poslouchá, je automobil, kde posluchač nejvíce vnímá vysílané informace. V jiných případech rádio slouží spíše jako kulisa. Důležité je předávat informace rozhlasem srozumitelně, jasně a v krátkých větách, protože posluchač nemá možnost si záznam znovu přehrát a informaci si vyslechnout znovu. Na druhou stranu velkou výhodou rozhlasu je aktuálnost. Informace pomocí rozhlasu jsou možné předat prakticky ihned v přímém přenosu. (Pospíšil, 2012, Postler, 2003)

Televize

Televize patří mezi média horká a elektronická jak již bylo výše uvedeno. Patří mezi nejvýznamnější médium. Televizní přijímač je schopen produkovat zvuk i obraz. První televizní vysílání proběhlo v roce 1945, tehdy ještě v černobílém provedení. Barevné vysílání započalo rokem 1965. V České republice se začátek televizního vysílání datuje od roku 1953. Při sledování divák zaměstnává více smyslů a vnímá zároveň děj v pohybu. Díky zachycení pohybu, akustického a vizuálního procesu televize může předávat komplexní komunikační obsah. Televize k tomu může využívat obrazy, zvuky, slova, animace či různé triky. Toto médium je divákem velmi oblíbené, protože není nutná jeho participace. Divák pouze přijímá informace, které mu televize předává. Díky zapojení více jeho smyslů, informace předávané přes toto médium jsou dobře uchované v paměti. Televize v České Republice dělíme na veřejnoprávní a soukromé. Veřejnoprávní televize – Česká televize – má za úkol vzdělávat, informovat a vychovávat co nejširší část společnosti. Vysílání České televize je prakticky pokryto po celém území naší republiky. První soukromou televizí se v České republice stala TV NOVA a to v roce 1994. Od té doby začaly vznikat další soukromé stanice. Televizní signál těchto stanic je převážně šířen kabelem či satelitem. (Pospíšil, 2012, Postler, 2003)

Funkce médií

Mezi **funkce médií** Ježek, Jirák (2014) uvádějí 4 nejhlavnější složky. Mezi tyto čtyři hlavní funkce patří funkce informativní, vzdělávací, přesvědčovací, zábavní. Autoři k tomuto základu přidávají navíc funkci estetickou. Média nás informují o událostech kolem nás, podávají nám přehled o domácí scéně, ale i o situaci v zahraničí. Prezентují nám obraz z politického, ekonomického, ale i kulturního či sportovního světa. Proto je první funkce nazývána **funkcí informativní**. Je důležité myslet na možnou ovlivnitelnost diváka. Média prezentují pouze určitý výběr skutečností a nemusí být veškeré informace takové, jak je média předkládají. S touto funkcí úzce souvisí **přesvědčovací funkce**. Média jsou schopna potvrzovat, posilovat či poupravovat názory a postoje lidí. Nicméně tato moc médií je doplněna přímou formou, která má za cíl přesvědčit konzumenta médií o své kvalitě, a tou je reklama, inzerce nebo komerční sdělení. **Vzdělávací funkci** média zastávají prostřednictvím vzdělávacích pořadů v televizi, odbornými webovými stránkami, zájmově zaměřené

časopisy ale i zpravodajstvím. Trávení volného času s médii je v dnešní době naprosto přirozená věc. Čtení časopisů, sledování oblíbených pořadů, surfování na internetu spadá pod **funkci zábavní**.

Role médií v životě člověka

Média pro lidskou populaci v dnešní době mají neodmyslitelně významnou roli. Dle Denise McQuail (2007) tomu tak je z pěti důvodů. Prvním důvodem je, že média jsou **zdrojem moci**. Jsou prostředkem vlivu, ovládání a prosazování nových myšlenek a cílů ve společnosti, jsou obecně zdrojem přenosu informací. Druhým důvodem je, že vytvářejí **prostředí**, kde se promítají události národní i mezinárodní. Třetím důvodem je **zdroj** výkladů sociální reality, do čeho spadá vytváření změn v kultuře a hodnotách společnosti a skupin. Jako čtvrtý důvod je **sláva**. Díky médiím se osobnosti mohou zviditelnit a získat pozornost a chtěnou slávu od zbytku společnosti. A jako poslední zmiňuje, že média nám podávají obraz o tom, co je ve společnosti **normální**. Co vybočuje z mediálního představení normality, je považováno za odchylku.

2.2 Dítě a televize

Jak už je zmíněno výše, rodina a škola patří k nejlivnějším činitelům ovlivňující socializaci dítěte. Tuto dvojici doplňuje televize jako třetí nejčastější činitel v oblasti socializace. Tato trojice zároveň prezentuje tři nejhlavnější řečové vzory, co dítě dostává. Rozdíl mezi vlivem rodičů, školy a televizí je v tom, že rodiče a škola jsou zodpovědní za svůj vliv, který mají na dítě, avšak cílem televize je pouze sledovanost a utržený zisk. Tomu koresponduje tvrzení Jaroslava Bartoška, který ve svém článku „Moderace a moderátor“ (2005) uvádí, že mnoho našich moderátorů jsou mladí, nezkušení a nedůvěryhodní lidé. Televizní stanice po těchto lidech ani potřebné zkušenosti a znalosti nevyžadují. K situaci se vyjadřuje přesně slovy „*Mají na ně jediný požadavek: Chovat se tržně, tzn. jakýmkoliv zákonným způsobem překonávat konkurenci, a vytvářet tak maximální podnikatelský zisk.*“ (Bartošek, 2005, s. 43)

S tím souvisí i skutečnost, že televize nabízí neuvěřitelnou škálu pořadů, a tím se dostáváme do situace, kdy dítě může běžně sledovat pořady, které nejsou určeny pro jeho věkovou kategorii. Přitom dítě je mnohem zranitelnější negativním vlivům televize než dospělý člověk. Důvody této skutečnosti dle Strasburgera a Wilsonové (2002) jsou tyto: „*děti mají málo zkušeností a vědomostí z reálného světa, jsou silně disponované k učení a mají málo zkušeností s médii.*“ (Šedřová, 2007, s. 29)

Rizika spojená se sledováním televize

První skutečností, která může nastat častým sledováním televize je **zkreslení reálného života**, „Diváci získávají pocit, že ty, s nimiž se „setkávají“ prostřednictvím televizní obrazovky, „znají“ stejně dobře jako své přátele a známé. Mnozí diváci dokonce propadají pocitu, že znají a rozumějí určité televizní hvězdě lépe než ostatní.“ (Meyrowitz, 2006, s. 105)

Tento jev je o to více znepokojující u dětské populace, která si není schopna uvědomit, zda jim média ubližují nebo ne. Jsou vhozeny do mediálního světa a nechávají se unášet všemi vlivy na ně působícími. Dítě sleduje pořady a interpretuje si je podle sebe. Podle svých zkušeností, vývojových potřeb a znalostí. Jako příklad je možné uvést grotesku „Toma a Jerryho“. Dle výzkumu Roggera a Jensena (1988) děti interpretují tuto grotesku jako boj malého proti velkému, což symbolizuje vztah rodič vs. dítě. Dítě výběrem tohoto pořadu ventiluje svoji nespokojenost s tím, že se musí stále podřizovat dospělým. Dítě si tedy cíleně vybírá, co bude sledovat, ale my musíme myslet na to, že původní smysl pořadu se může velice lišit od interpretace dítěte. (Šed'ová, 2007)

V této chvíli hraje velkou roli úloha rodiče a jeho důležitost při určování co, kdy, s kým, a v jaké míře dítě bude sledovat. Což neznamená diktátorské nařizování, co dítě bude a nebude sledovat. Nicméně se rodič stává správcem televize a má možnost ovlivnit konzumaci médií svého dítěte.

Autoři článku „Televize jako součást volného času“ uvádí, že je důležité naučit dítě umět si samo dobře vybrat a úloha rodiče spočívá v tom, nabídnout dítěti podmínky, které vedou k samostatnému zdravému výběru dítětem. „*Za této situace je pak možno např. vzájemně konfrontovat své názory před televizní obrazovkou a namísto planého moralizování lze předkládat fakta, napomoci dětem odhalovat kýč, lživost filmů, ale v neposlední řadě jim empaticky naslouchat.*“ (Dolejšová, Pelcák, 2000, s. 80)

Rodič by neměl s touto úlohou čekat moc dlouho, protože studie od Lemishové (1987) uvádí, že již ve věku 6-10 měsíců děti reagují na určité zvuky v televizi a otáčejí hlavičku směrem k obrazovce, od šestnáctého měsíce se už můžeme setkat s napodobováním zvuků a pohybů, ve dvou letech dítě vědomě sleduje půlhodinové pořady určené pro jeho věkovou kategorii. (Šed'ová, 2007)

Profesor Vladimír Mihál napsal článek v roce 2010 pod názvem „Dopad televize na vývoj dítěte“ a v něm uvádí, že v průběhu prvních dvou kritických let se mozek dítěte prudce vyvíjí a jakékoliv rušivé vlivy mohou negativně ovlivnit jeho optimální vývoj. Zdůrazňuje, že sledování televize, ať se jedná o jakýkoliv druh pořadu, má na děti do dvou let vyloženě negativní vliv v rozvoji řeči, fantazie, koncentrace, schopnosti hrát si a v dalších složkách potřebných ke správnému vývoji dítěte.

Kutálková (2010) uvádí, že dítě ve věku 4-5 let by nemělo sledováním televize strávit víc jak 20 minut denně. Možným následkem trávení více času u televize uvádí: „*dítě si zvyká slyšet, ale neposlouchat, dívat se, ale nevidět.*“ (Kutálková, 2010, s. 43) S tím může být spojen následný problém s učením. Dítě ve škole není schopno poslouchat nebo spíše vnímat smysl a soustředit se na obsah sdělení.

Další složkou, na které se může negativně podílet sledování televize, je projev **násilí**. To, že sledování televize má vliv na agresi u dětských diváků, víme díky několika výzkumům. Už v 60. letech minulého století Bandura zjistil, že děti imitují násilné scény z filmů. V průběhu let se tomu věnovalo a věnuje mnoho odborníků. „*Tvrzení o vlivu sledování televize na dětskou agresivitu je dnes obecně považováno za prokázané.*“ (Šedřová, 2007, str. 26)

Paradoxem je, jak uvádí Kyla Boyse (2010) ve svém článku, že dětské pořady obsahují častěji násilí než pořady určené pro dospělé diváky. Násilné projevy jsou zde prezentovány jako zábavné a efektivní k získání toho, co chceme.

Ve své publikaci David Giles uvádí tvrzení některých vědců, že „*souvislost mezi mediálním násilím a agresivním chováním je stejně nezpochybnitelná jako ta mezi kouřením a rakovinou plic.*“ (Giles, 2012, s. 36) Zajímavé vyjádření od Ludvíka Vaculíka k problematice násilí bylo v publikaci „Krotíme obrazovku“: „*Děcko má životem jít pod otázkami tohoto druhu: zradit, či nezradit? Utéct, či vydržet? Nad vraždami v televizi se rozhovory nevedou, sleduje se, jak to bude dál. Děcko jde do života s otázkami: jak zabít dřív, než tě zabijou: jak zabít, aby tě nechytli...*“ (Říčan, 1995, s. 21) Myšlenka knihy se dá shrnout jedním odstavcem, „*Člověk má naplno žít svůj osobní příběh a příběh své rodiny. Před obrazovkou ztrácí sám sebe v tisících příbězích, které se mu zdají zajímavější, šťastnější, správnější – a nakonec i skutečnější než jeho vlastní.*“ (Říčan, 1995, s. 28)

Další diskutovanou položkou, která dopadá i na dětskou populaci je **reklama**. Ta se vyskytuje v dnešní době všude kolem nás. Na ulicích, v novinách, v rádiu a samozřejmě i v televizi. Proto je to dalším uváděným činitelem, který může mít negativní dopad na naši osobu.

Negativně sledována je hlavně propagace nezdravých produktů pro děti. David Giles (2012, s. 64) zmiňuje výzkum Valkenburgové a Cantorové (2001), který zjistil, že děti začnou tyto nezdravé produkty vyžadovat už v osmnácti měsících. Nejohroženější jsou v předškolním věku z důvodu toho, že věří, že dané produkty mají magickou moc a jiné speciální vlastnosti, kterými se produkty v reklamě prezentují. (Giles, 2012)

Jak už bylo uvedeno v kapitole o vývoji dítěte, předškolní věk je spojen s výrazným důrazem na fantazii. Hlavní náplní dítěte je hrát si. Při hře zapojuje dítě svoje myšlení, fantazii, dovednosti, což má příznivý vliv na jeho vývoj. Nicméně Kutálková (2010) tvrdí, že fantazie dítěte se může rozvíjet jen na tom, co dítě samo prožilo, slyšelo a vidělo doopravdy. Děti jsou schopné vymyslet neuvěřitelné scénáře pro svoje hry a využít předměty pro různé účely. Polštář jim během chvíle může sloužit jako létající talíř, za moment dostane podobu mořské příšery anebo se stane kouzelným oknem do světa pidilidí. Pro rozvoj fantazie jsou pohádky nenahraditelnou pomůckou. Nejen že díky čtení pohádek načerpají nové inspirace pro svoje hrátky, tráví tak čas se svým rodičem a trénují svoji pozornost, ale také rozvíjejí svoji slovní zásobu, a to je v tomto období hlavním cílem.

Je samozřejmé, že pasivní slovní zásoba je bohatší nežli ta aktivní, ale díky základu v pasivním slovníku dítě plynule začne užívat slova aktivně a nemá problém s obratným vyjadřováním. (Kutálková, 2010)

Zde nastává problém a nebezpečí pro **rozvoj řeči a slovní zásoby** během sledování televize. Šed'ová (2007) zmiňuje jeden z negativních faktorů sledování televize právě potlačování dětské představivosti. Když dítě sleduje pořady v televizi, dostává je už v hotové formě. Nemusí zapojovat svoji fantazii do vytvoření dalšího pokračování příběhu či vytvoření si představy o dané postavě. Vše vidí. Vše je dané. Klenková (2010) uvádí, že dítě se dívá, ale neposlouchá, protože je zaneprázdněno zrakovou percepcí v plné míře a na slyšené se už tolik nesoustředí i z důvodu, že tomu mnohdy nerozumí. A s tím je spojená nedostatečná slovní zásoba. „*Děti, které tráví*

mnoho času před televizní obrazovkou, mají nápadně chudou slovní zásobu, nedokážou se samostatně vyjadřovat ani o nejběžnějších věcech, ... (Kutálková, 2010, s. 42).

Kuldanová (2001) uvádí ve svém článku, že děti dávají přednost pořadům komerčních televizí nevalné jazykové (ale i obsahové) úrovni. Konkrétně má na mysli zahraniční pořady dabované do češtiny, kdy se jedná převážně o češtinu s výrazovými prvky obecné češtiny v rovině hláskoslovné i morfologické. Autorka považuje spisovnou češtinu za kultivovaný projev jazyka a měla by být samozřejmostí kvalitního řečového vzoru. Netvrdí, že by spisovná čeština zcela vymizela, avšak pořady, kde se tato čeština vyskytuje, děti nesledují. Ale i v pořadech, kde se kultivovaný projev očekává (zpravodajství, některé pořady pro děti státních stanic), není výjimkou, že projevy moderátorů jsou poznamenány negativně například ve zvukové realizaci nedbalou artikulací či vlivem nářečí. (Kuldanová, 2001)

2.3 Řečové vzory v televizi

Jako jeden z možných negativních dopadů sledování televize byla uvedena nedostatečná slovní zásoba a u vývoje řeči důležitost odpovídajícího prostředí s kvalitními řečovými vzory, čím se dá minimalizovat riziko vzniku narušení komunikační schopnosti. Jak uvádí Pálková, *„mluvní kompetence člověka se rozvíjí jeho vlastní mluvní činností, ale také vlivem řeči, kterou slyší ve svém okolí. Z toho hlediska je významný vliv tzv. řečových vzorů. Bývá to postupně řeč rodičů, učitelů ve škole, reprezentantů veřejných sdělovacích prostředků, osobností kultury i politiky, lidí, které přijímáme jako autoritu.“* (Pálková, 2005, str. 38) S tím se shoduje i tvrzení Kuldanové (2001), která uvádí, že mezi tři hlavní zdroje mluvních vzorů, které nás ovlivňují již od dětství, jsou rodina, škola a média.

Média nám podávají obraz o tom, co je ve společnosti normální. Co je právě IN, jaká je momentální móda, jak například vypadá ideální žena podle kritérií společnosti. Avšak média nám podávají pohled i o stavu jazyka ve společnosti. Pálková (2005) uvádí, že *„řeč rozhlasových a televizních mluvčích je řečovým vzorem, který bývá přijímán i vědomě jako vzorek vypovídající o stavu jazyka a o úrovni jazykové kultury.“* (Pálková, 2005, s. 38)

Praktická část spojuje tyto dva faktory – televizi a řečový vzor- a bude se zabývat kvalitou řečových vzorů, v televizních pořadech, večerníčkách, pohádkách, které jsou

určeny pro dětské diváky a nakonec i úrovní některých pořadů, které děti sledují, avšak nejsou určeny pro jejich věkovou kategorii.

V dnešní době pohled na správný projev českého jazyka je odlišný. Neklade se takový důraz na spisovnost ve veřejných projevech natož v neoficiálních projevech. Jazyk v médiích se volí podle cílené skupiny diváků. **Český jazyk** můžeme dělit na **spisovný** a **nepisovný**. Konkrétně mezi útvary českého jazyka patří spisová čeština, obecná čeština, profesní mluva, slang, argot a nářečí. **Spisovná čeština** je nejvyšší formou našeho jazyka. „*Jedná se o celonárodní, oficiální, prestižní a reprezentativní útvar národního jazyka, jeho nejvypracovanější a nejvyspělejší formu.*“ (Mašková, 2005, str. 14) Tato forma jazyka by se měla používat na úřadech, ve školách, v literatuře a také v médiích. Spisovná čeština může však obsahovat další prvky, a to prvky archaické, knižní, neutrální a hovorové. V mluvené formě spisovné češtiny se nejvíce setkáváme s neutrálními výrazy a hovorovými. Knižní a archaické výrazy se v mluvně podobě jazyka užívají minimálně př. „*dýchati, skonati, luna na nebi, jest, doufati*“. U hovorové češtiny, která tedy spadá pod spisovnou podobu českého jazyka, se setkáme s volnější strukturou vět, slovní zásoba je obohacena o některé výrazy z obecné češtiny. (Mašková, 2005) Do **nepisovné češtiny** spadá obecná čeština, profesní mluva, slang a argot. Obecná čeština je mluva, kterou používáme každý den, proto se může nazývat běžnou mluvou. Jsou pro ni typické expresivní výrazy, objevují se v ní spisovné i nepisovné tvary př. „*furt, nátura, holka*“. Profesní mluva je typická pro skupinu lidí, která pracuje ve stejném oboru a tyto výrazy používají ve svých povoláních př. lékaři a jejich výrazy typu slepák – slepé střevo, chíra – chirurgie. Slang využívá většinou určitá skupina lidí se stejným zájmem. Argot používají lidé sociálně vyloučení či osoby na okraji společnosti. Typickými zástupci jsou vězni, prostitutky nebo třeba zloději. (Mašková, 2006) Pálková (2005) uvádí, „*Představa jazykové správnosti je pro část tzv. kulturní veřejnosti dnes téměř negativním pojmem. Standardní výchova mluvně kompetence je dlouhodobě zanedbávána jak v rámci školní výuky, tak při přípravě profesí, které působí jako řečový vzor.*“ (Pálková, 2005, s. 38)

Proto jsou do vzorků analýzy zahrnuty zahraniční dětské pořady, i pořady české tvorby, vysílané veřejnoprávní stanicí ale i komerční. Pořady s moderátory i bez moderátorů.

II. PRAKTICKÁ ČÁST

3. CÍLE VÝZKUMU

Cílem výzkumu je zjistit, zda se dětem dostává kvalitního řečového vzoru v pořadech určených pro jejich věkovou kategorii, večerníčkách a pohádkách. Zda se vyskytují v pořadech, které děti sledují, určité poruchy řeči, případně jaké, jak je na tom jazyková úroveň účinkující v těchto pořadech. Dílčím cílem výzkumu je zjistit, jaká je kvalita projevů účinkujících v pořadech, které nejsou primárně určeny pro dětskou populaci, nicméně děti mají možnost tyto pořady sledovat.

Hlavní výzkumnou otázkou tohoto výzkumu je: **Vyskytují se v pořadech pro dětské diváky poruchy řeči popřípadě jaké?**

Z důvodu toho, že pod kvalitním řečovým vzorem můžeme chápat osobu, která nejen že nemá poruchu řeči, ale vyjadřuje se zároveň převážně spisovnou formou češtiny, nepoužívá vulgární výrazy, nadávky a jiné hanlivé výrazy, budeme se soustředit i na jazykovou úroveň projevů našich mluvních vzorů.

4. METODOLOGIE VÝZKUMU

Aby se dosáhlo optimálního a věcného zhodnocení analyzovaných pořadů pro dětské diváky, bude použita kombinace dvou výzkumných metod. Jednou z nich bude dotazníkové šetření, ve kterém bude zjištěno, jaké pořady konkrétně děti sledují a tyto pořady budou následně analyzované.

Kombinace těchto dvou výzkumných metod je efektivnější z důvodu toho, že dotazníkové šetření nabídne určitou škálu pořadů, které budou moci být následně podrobeny analýze.

Dotazník lze vymezit jako způsob písemného kladení otázek a získávání písemných odpovědí. Jedná se o soustavu předem připravených a pečlivě formulovaných otázek, které jsou promyšleně seřazeny a na které dotazovaná osoba neboli respondent, odpovídá písemně. (Chráška, 2007)

V dotazníku lze využít několik různých druhů položek. V tomto výzkumu jsou použity otevřené (nestrukturované) položky. Tyto položky nedávají respondentovi na výběr z hotových odpovědí. Je určen pouze předmět, ke kterému se mají respondenti vyjádřit a dále nejsou nijak usměrňováni. S tím je spojená i volnost odpovědí respondentů, která může vést k obtížnějšímu vyhodnocení dotazníků, než když se použijí uzavřené otázky, které rovnou dávají respondentovi na výběr z určitých odpovědí. (Chráška, 2007). Nicméně takový způsob pro tento výzkum nebyl možný, protože bylo nejdříve potřeba zjistit, jaké pořady děti sledují.

První otázka v dotazníku měla zjistit, jaké pořady pravidelně sledují jejich děti. Druhá otázka se týkala oblíbených večerníčků, které děti sledují. Třetí otázka se týkala všech pohádek, které jejich děti mají rády. Respondenti měli možnost napsat libovolný počet položek, jejich odpovědi nebyly nijak limitované.

Následná analýza pořadů, pohádek a večerníčků, které budou zjištěny pomocí dotazníků, se bude zaměřovat na společné znaky těchto pořadů, jazykovou úroveň a případné poruchy řeči objevující se v těchto pořadech. U analýzy dětských pořadů, kde se vyskytují moderátoři, pro zajímavost navíc analyzujeme pozdravy a oslovení dětí, které moderátoři používají.

5. CHARAKTERISTIKA RESPONDENTŮ

Dotazník byl určen rodičům předškolních dětí a cílem bylo zmapovat, jaké sledují pořady, pohádky a večerníčky. Dotazník vyplnilo 87 respondentů. Dotazníky byly rozdány do mateřských školek a do soukromého zařízení, které navštěvují děti spadající do této věkové kategorie. Konkrétně se jednalo o zařízení:

- MŠ Kampanova sídlící v Hradci Králové
- HASTRMÁNEK PARDUBICE s.r.o. sídlící v Pardubicích (zařízení určené plavání kojenců, batolat, dětí předškolního i školního věku)
- MŠ Elišky Krásnohorské sídlící ve Dvoře Králové nad Labem

Na dotazníky odpovídaly rodiče žijící s dětmi ve městě i na vesnici. Respondenti odpovídali pouze na tři otázky a nebyli limitováni počtem možných odpovědí.

Odpovědi respondentů poslouží k vytvoření určité konkrétní škály sledovaných pořadů a tyto pořady budou následně podrobně analyzovány.

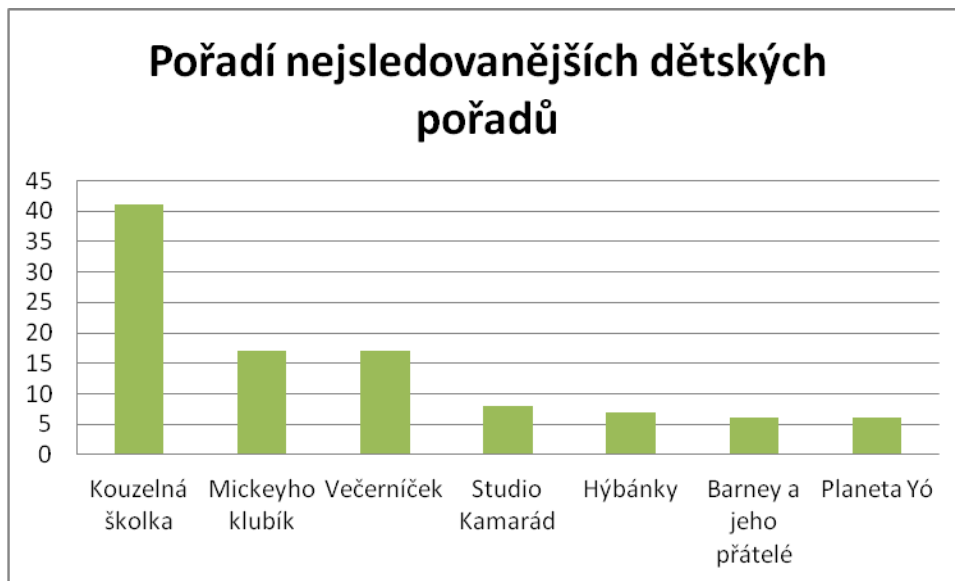
6. VÝSLEDKY DOTAZNÍKOVÉHO ŠETŘENÍ

Respondenti odpovídali na tři otázky, které se týkaly oblíbenosti pořadů jejich dětí.

1. Otázka: „Jaké dětské pořady pravidelně sleduje Vaše dítě v TV nebo na internetu?“

U této otázky byly z 35 různých uvedených pořadů nejvíce zastoupeny Kouzelná školka (47%), Mickeyho klubík (19,5%), Večerníček (19,5%), Studio Kamarád (9%), Hýbáanky (8%), Planeta Yó (7%) a Barney a jeho přátelé (7%). Pouze devět respondentů uvedlo (10%), že jejich děti nesledují žádný pořad pravidelně. Tím, že bylo uvedeno velké množství pořadů, je procentuální zastoupení nejoblíbenějších pořadů tak malé. To nám koresponduje s tím, že je v dnešní době široká nabídka televizních pořadů a dítě má možnost velkého výběru. Nicméně se povedlo naleznout pořady, které se ve výpovědích respondentů opakovaly, a ty je možné v následující části výzkumu analyzovat.

Graf č. 1- Pořadí nejsledovanějších dětských pořadů

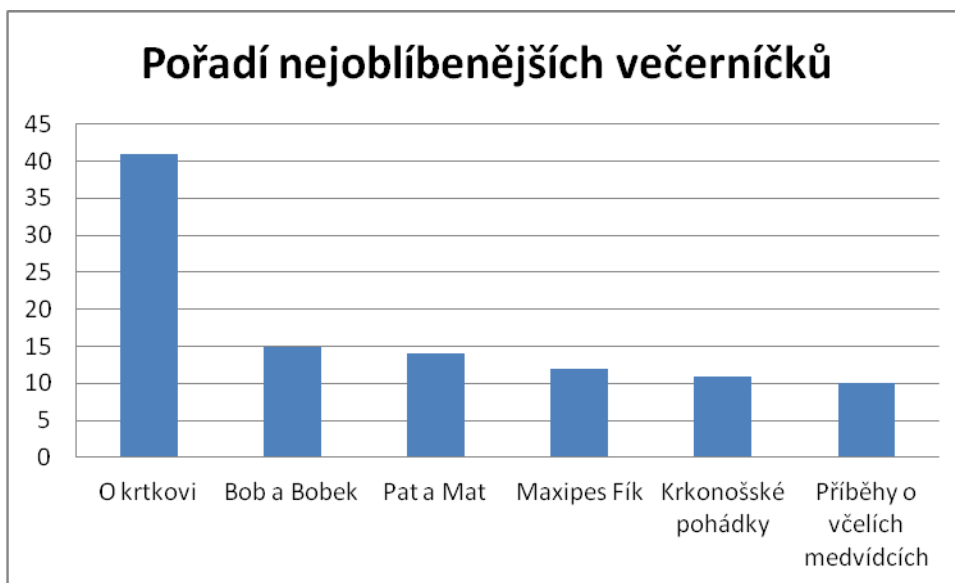

2. Otázka: „Jaké konkrétní večerníčky má Vaše dítě rádo?“

U této otázky byly z 35 různých uvedených večerníčků nejvíce zastoupeny večerníčky O krtkovi (47%), Bob a Bobek (17%), Pat a Mat (16%), Maxipes Fík (14%), Krkonošské pohádky (13%) a Příběhy včelích medvídků (12%). Zajímavé je, že se mezi nejoblíbenější večerníčky neumístily nové večerníčky, ale jsou zmíněné večerníčky, které důvěrně známe i my z dětských let. Večerníček O krtkovi je

bezesporu nejoblíbenějším večerníčkem v tomto šetření. Uvedlo ho 41 respondentů a tím získal první místo v tomto výzkumu v kategorii nejoblíbenější večerníček.

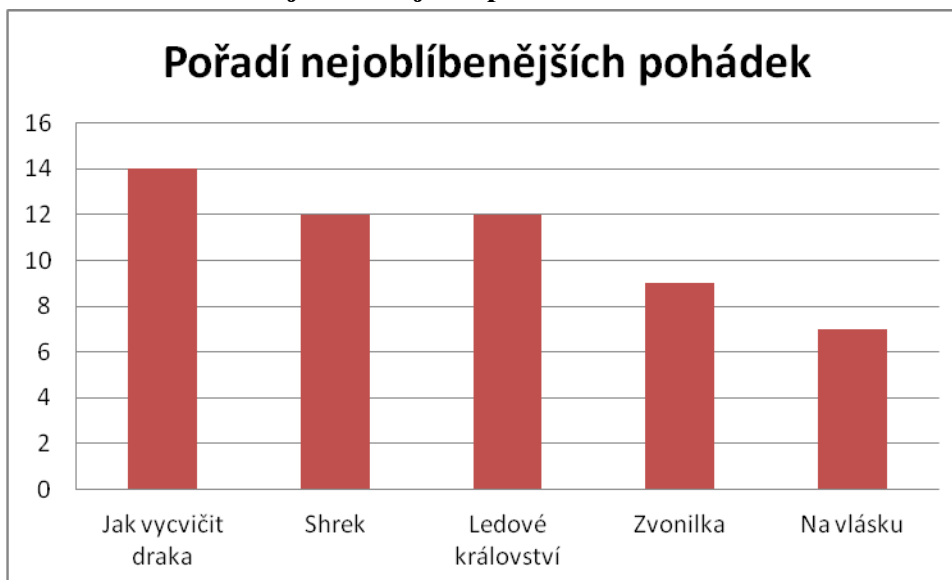
Graf č. 2 Pořadí nejoblíbenějších večerníčků

3. Otázka „Jaké konkrétní pohádky má Vaše dítě rádo?“

U této otázky byly z 60 uvedených pohádek nejvíce zastoupeny konkrétně pohádky: Jak vycvičit draka (16%), Shrek (14%), Ledové Království (14%), Zvonilka (10%) a Na Vlášku (8%). Tato otázka obsahovala nejvíce odpovědí v rámci všech otázek v dotazníku. Tím, že respondenti mohli udávat české i zahraniční pohádky, jejich výčet byl opravdu široký a dohromady bylo uvedených 60 položek. Nicméně se povedlo najít pohádky, které nyní děti upřednostňují a shodují se s odpověďmi ostatních respondentů. V porovnání s večerníčky je zajímavé, že děti preferují staré večerníčky, ale ve výběru pohádek volí pohádky z dnešní tvorby. Do výběru nejoblíbenějších pohádek se nedostala ani jedna česká pohádka, ale v dotaznících se objevovaly (např. S čerty nejsou žerty, Princezna ze Mlejna, Pyšná princezna). Nejoblíbenější pohádky tohoto šetření mají další společný rys. Nejen že jsou všechny zahraniční tvorby, všechny jsou také animované. Kolikrát byly pohádky zmíněné v dotazníku, můžeme vidět v grafu (Graf č. 3 - Pořadí nejoblíbenějších pohádek).

Graf č. 3 - Pořadí nejoblíbenějších pohádek

SHRNUTÍ DOTAZNÍKOVÉ ŠETŘENÍ

Dotazníkového šetření se zúčastnilo 87 respondentů. V dotazníkovém šetření respondenti odpovídali na tři otevřené otázky:

- „**Jaké dětské pořady pravidelně sleduje Vaše dítě v TV nebo na internetu?**“
- „**Jaké konkrétní večerníčky má Vaše dítě rádo?**“
- „**Jaké konkrétní pohádky má Vaše dítě rádo?**“

Odpovědi na tyto dotazníkové otázky umožnily získat konkrétní materiál k následné analýze. V kategorii dětských pořadů bylo dohromady uvedeno 35 různých pořadů, které děti sledují. Nejsledovanější pořady jsou: Kouzelná školka, Mickeyho klubík, Večerníček, Studio Kamarád, Hýbánky, Planeta Yó a Barney a jeho přátelé. Mezi nejoblíbenější večerníčky tohoto šetření patří: O krtkovi, Bob a Bobek, Pat a Mat, Maxipes Fík, Krkonošské pohádky a Příběhy včelích medvídků. V poslední kategorii, která se týkala oblíbených pohádek, bylo uvedeno dohromady 60 pohádek zahraniční i české tvorby. Avšak do pěti nejvíce sledovaných pohádek se dostaly pouze pohádky zahraniční tvorby a těmi jsou: Jak vycvičit draka, Shrek, Ledové království, Zvonilka a Na vlásku.

Dotazníkové šetření mělo posloužit k získání konkrétních pořadů, které děti v dnešní době sledují. Tento cíl dotazníkového šetření splnilo a nyní je možné použít výsledné pořady v druhé části výzkumu k podrobné analýze.

7. ANALÝZA POŘADŮ PRO DĚTSKÉ DIVÁKY

7.1 Analýza pořadů na veřejnoprávní stanici

Mezi nejčastější uváděné pořady v tomto výzkumu, které děti sledují, se vysílají na dětské stanici České televize. Děčko je zástupcem v tomto výzkumu veřejnoprávní stanici. Mezi analyzované pořady na této stanici patří zmíněná Kouzelná Školka, Studio Kamarád, Hýbánky a Planeta Yó. Jedná se o pořady, ve kterých se vyskytují moderátoři, kteří pořad provázejí. A na ně bude zaměřena pozornost v podrobnější analýze.

Dětská stanice České televize ČT :D

Dětská stanice ČT :D je nejsledovanější dětskou televizí v České republice a nejsledovanější dětskou veřejnoprávní stanicí v Evropě. Cílovou skupinou této stanice jsou děti ve věku 4 – 12let. Stanice vysílá od 6 hodin do 20 hodin. V dopoledních hodinách se vysílají pořady pro předškolní děti a mladší školní děti, v odpoledním programu jsou pořady i pro starší děti. Děčko dodržuje sedm pilířů programů, které vysílá (hraná tvorba, animovaná tvorba, zábavné vzdělávání, magazíny, zábavní a soutěžní pořady, zpravodajství a publicistika, sport a cvičení).

Televizní stanice Děčko se řídí kodexem České televize a to například tím, že v dětech chtějí pěstovat estetické a mravní hodnoty, rozvíjet jim slovní zásobu a poskytnout rozhled o světě kolem nich. Uvádí, že podporují spisovnou a obecnou češtinu, vyhýbají se vulgarismům a samoúčelnému násilí.

Na výběru pořadů a průběhu vysílání se podílí tzv. děčkolegium. Jedná se o skupinu odborníků z oblastí psychologie, pedagogiky, médií a celkově kultury. Setkávají se dvakrát do roka a vyjadřují se k průběhu dění na dětské televizní stanici Děčko. Poskytují odborné příspěvky rodičům např. jako článek „Mluvte se svými dětmi o tom, co na webu dělají“ od populizátorky bezpečného internetu Lenky Eckertové, který je k dispozici na webových stránkách České televize.

Pořady, videa i hry můžou děti sledovat a využívat na webových stránkách www.decko.cz. (www.ceskatelevize.cz/decko-pro-rodice/uvod)

Analýza pořadů

Podrobnější analýza se tedy týká pořadů Kouzelná školka, Studio Kamarád, Planeta Yó a Hýbánky, které byly uváděny jako nejčastěji sledované v dotazníkovém šetření.

Společným rysem je to, že se jedná převážně o pořady, které zprostředkovávají vysílání pohádek a seriálů pro děti. Mezi vysílanými pohádkami se děti setkávají na scéně s moderátory pořadu, kteří pohádky a seriály uvádějí, a mají určitý prostor pro svůj projev většinou mravního a nenásilně vzdělávacího úmyslu (Kouzelná školka, Studio Kamarád, Planeta Yó). Pořad Hýbánky se liší tím, že se jedná o pořad pohybový. Celý pořad je založen na pohybové aktivitě dětí a jeho praktickém ztvárnění za doprovodu živé hudby, kterou zajišťuje jeden z tvůrců pořadu.

Složení účinkujících v těchto analyzovaných pořadech se liší. V některých pořadech se jedná o kombinaci moderátor a loutková postava (Kouzelná Školka, Studio Kamarád) nebo pořad provádějí pouze moderátoři (Hýbánky). V pořadu Planeta Yó se vyskytuje animovaná postavička TýYó, ale tím, že vydává nesrozumitelné zvuky a moderátoři tlumočí, co říká, by tato postava nemohla provázet pořad samostatně, je tento pořad řazen spíše k pořadům, kde se vyskytují jen moderátoři promlouvající k dětem u televizních obrazovek stejně jako je tomu u Hýbánek. Ve všech pořadech má moderátor funkci průvodce pořadem. Setkáváme se skupinou moderátorů vyskytující se v daném pořadu nebo pouze s dvojicí moderátorů. Nicméně i když se celkově v pořadu střídá několik moderátorů (Studio Kamarád, Kouzelná školka, Planeta Yó), v jednom díle bývají na scéně pouze dva moderátoři, ať se jedná o kombinaci dva moderátoři (Planeta Yó), moderátor a loutková postava (Kouzelná školka) nebo pouze moderující postavičky (Studio Kamarád). U Studia Kamarád se někdy vyskytuje i situace, že se na scéně vyskytuje zároveň více moderátorů a postaviček. Ale není to pravidlem. Stálá moderátorská dvojice se vyskytuje pouze u Hýbánek, kdy se setkáváme vždy s moderátory Kristýnou Štarhovou a Zdeňkem Králem. V pořadech se můžeme setkat i s hosty, se kterými moderátoři vedou interview nebo hosti předvádějí svoji specializaci (Planeta Yó, Kouzelná školka).

Tím, že oslovení a pozdrav je prvním kontaktem s dětmi u televizních obrazovek, je zanalyzováno, jak se liší právě tento jev napříč pořady. V rámci analyzovaných pořadů s moderátory (Kouzelná školka, Studio Kamarád, Hýbánky, Planeta Yó) se

vyskytují pozdravy infantilní a pozdravy neutrální. Infantilní pozdravy převážně využívaly loutky či postavičky, které také ztvárňovaly průvodce pořadů. Nejvíce jsou zastoupeny infantilní pozdravy v dětském pořadu Studio kamarád př. „*Čabas, čabas, čabas, trysčata!*“, „*čao zlobišáci*“, „*ahoj myšata*“, „*nazdáár děřulata moje zlatý*“, „*zlatička moje zlatý*“. To je dáno právě tím, že v tomto pořadu je nejvíce loutkových postav. Nicméně loutkové postavy máme i v pořadu Kouzelná školka a zástupci loutkových postaviček František a Fanyňka zdraví zpravidla děti neutrálně př. „*ahoj holky, ahoj kluci*“, „*ahoj kamarádi*“. To samé moderátoři v kouzelné školce. Převážně se v tomto pořadu užívá zmíněný pozdrav „*ahoj kluci, ahoj holky*“, jak od postaviček, tak od moderátorů. Celkově je možné setkat se v pořadech s typickými pozdravy, které pořady vystihují a opakují se většinou v každém díle pořadu. Příklady typických pozdravů jsou např. „*Nazdar, básek, čabásek!*“ (Hýbánky), „*Ahoj planetáci, čau planetáci a planeťačky!*“ (Planeta Yó), „*Ahoj kamarádi, máme Vás rádi*“ (Studio Kamarád), „*Mějte se famfárově*“ (Kouzelná školka). Dá se říct, že je to určitá známka pořadu, která dělá pořad specifickým.

Jazykový projev se opět liší v podání každého z moderátorů. V pořadech se vyskytují spisovné i nespisovné projevy. Mezi moderátory, kteří jsou zástupci spisovného jazyka, patří Michal Nesvatba (Kouzelná školka), Magdaléna Reifová (Kouzelná školka), Jitka Molavcová (Kouzelná školka), loutková postava Jů (Studio Kamarád), Tomáš Kyselka (Planeta Yó), Kristýna Štarhová (Hýbánky). Často se v pořadech vyskytuje obecná forma češtiny, která spadá pod nespisovný jazyk. Nejčastějším jevem obecné češtiny v projevech moderátorů byly nespisovné koncovky slov jako je např. „*dobrej film, není to hotový, malej kluk*“. Tento mluvní projev je typický pro moderátory Ladislava Trojana (Kouzelná školka), Filipa Cíla (Studio Kamarád), Tomáše Kůgela (Studio Kamarád), Marii Doležalovou (Planeta Yó), a postavičky Hele (Studio Kamarád), Tryskomyšáka (Studio Kamarád). Spisovná čeština se tedy převážně vyskytuje u moderátorů Kouzelné školky. U ostatních pořadů se spíše setkáváme s kombinací hovorové češtiny s prvky obecné češtiny. Uvolněná mluva nedbající na zásady spisovného jazyka je tedy typická pro loutkové postavy a mladší moderátory. Je to dáno určitě i tím, že projev moderátorů není čtený, ale musí reagovat spontánně, proto se vyskytují v jejich projevech odchylky od spisovného jazyka. Mnohdy má nespisovný jazyk uvolnit atmosféru a přiblížit se více dětem a souvisí to i s rolí postav či moderátorů, například Ladislav Trojan (Kouzelná školka) v roli dědečka

využívá často prvky z obecné češtiny - „ušatej kluk, ukecanej, vočička“. Ve Studiu Kamarád se objevují i anglické výrazy př. See you v podání loutkové postavy Haryho Šoumena s americkým přízvukem. V každém pořadu se setkáváme s neologismy.

Poruchy řeči v projevech moderátorů nejsou zas tak časté, ale i přesto se vyskytují. Je pravda, že typičtější jsou pro loutkové postavy než pro moderátory, které reprezentují lidé. V našich analyzovaných pořadech se setkáváme s dyslálií a huhňavostí. Loutková postava Hele (Studio Kamarád) je zástupcem huhňavosti. Jeho projev je proto někdy hůře srozumitelný. U jiných postav ani moderátorů se s huhňavostí nesetkáváme. Dyslálie se vyskytuje jak u moderátorů, tak u postaviček. Loutkové postavy Hary Šoumen (Studio Kamarád), Muf Supermuf (Studio Kamarád) jsou zástupci dyslálie. Rotacismus, tedy vadně tvořená hláska „r“, se vyskytuje u postavy Haryho Šoumena, který má americký přízvuk (Studio Kamarád) a sigmatismus se vyskytuje u postavy Mufa Supermufa. S vadně tvořenými ostrými sykavkami jako u Mufa SuperMufa se setkáme i u moderátora Tomáše Kozelky (Planeta Yó) a Zdeňka Krále (Hýbáňky). Marie Doležalová (PlanetaYó) je moderátorkou, která má výrazné ostré sykavky. Mikrofony však mohou výrazně zkreslovat projevy moderátorů a bez mikrofonu jejich projev nemusí být nápadný. U postaviček, které se vyskytují tedy převážně ve Studiu Kamarád, se využívá zpravidla úprava hlasu, a to převážně změna barvy a výšky hlasu například u postaviček Mufa SuperMufa (Studio Kamarád), Tryskomyši (Studio Kamarád), Fámuly (Studio Kamarád), Františka (Kouzelná školka).

Shrnutí

V Kouzelné školce se vyskytují kvalitní mluvní vzory, které dbají i na spisovnost českého jazyka.

Ve Studiu Kamarád se vyskytují spíše loutkové postavy, které jsou v roli moderátorů a promlouvají k dětem. Tím, že se postavičky snaží tvůrce něčím odlišit, využívá k tomu úpravu vlastností hlasu, a proto postavičky mají převážně změněnou barvu a výšku hlasu. Nicméně se tu objevují i poruchy řeči u jedné z postav. Moderátoři ve Studiu Kamarád se vyjadřují spíše obecnou češtinou a na spisovnost se vyloženě nesoustředí.

V Hýbáňkách je možno zaznamenat spisovnou formou češtiny ze stran moderátorů, avšak jeden z moderátorů trpí dyslálií konkrétně vadnou tvorbou ostrých sykavek.

Planeta Yó je typická tím, že moderátoři jsou mladí herci, kteří mají tedy k dětem věkově blíže, a s tím souvisí i jejich projevy. V projevech moderátorů se objevují převážně obecné prvky češtiny. U jednoho z moderátorů tohoto pořadu se projevuje dyslálie.

7.2 Analýza pořadů na soukromých stanicích

V dotazníkovém šetření mezi nejčastější sledované pořady soukromých stanic vyšly pořady „Mickeyho klubík“ a „Barney a jeho přátelé“. „Mickeyho klubík“ se vysílá na soukromé stanici Disney Channel a „Barney a jeho přátelé“ na stanici JimJam.

Soukromá stanice Disney Channel

Disney Channel je dětský televizní kanál společnosti The Walt Disney Company. V Česku vysílá od roku 2009, nahradil stanici nesoucí název Jetix. Cílovou skupinou jsou děti ve věku 3 – 14let. Pro děti předškolního věku je určen Disney Junior, v rámci kterého jsou dětem nabídnuté různé zábavně naučné pořady. Disney Channel nabízí program obsahující seriály a filmy z dílny Disney, které jsou nadabovány do češtiny. Disney Channel vysílá 24hodin denně. Internetové stránky této stanice nabízejí televizní program, seznam vysílaných pořadů, různá videa a ukázky z pohádek, které stanice vysílá a hry. (www.disney.cz/disney-channel)

Soukromá stanice JimJam

JimJam je soukromá televizní stanice určená pro děti předškolního věku. Vysílá též 24hodin. V nabídce jejich programu najdeme několik pořadů, které by měli mít vzdělávací funkci. Pořady jsou nadabované do češtiny. Internetové stránky JimJamu obsahují televizní program, seznam vysílaných pořadů, informace pro rodiče, hry pro děti, anglický koutek, kde se mohou nejmenší děti přiučit novým slovíčkům. (www.cz.jimjam.tv)

Společným rysem těchto pořadů je jejich cíl. Oba pořady, Mickeyho klubík a Barney a jeho přátelé, mají nenásilnou formou v dětech vytvářet podvědomí o mravní stránce života, zdokonalovat je v praktických znalostech a dovednostech, rozvíjet znalost o věcech v jejich okolí. Dá se říct, že dítě provází a připravuje na život. Mickeyho klubík je animovaný pořad a Barney a jeho přátelé je pořad, kde účinkují děti a osoby převlečené do kostýmů dinosaurů. Dalším rozdílem v těchto dvou pořadech je ten, že v animovaném Mickeyho klubíku postavy promlouvají k dětem u televizních

obrazovek, zatímco v pořadu Barney a jeho přátelé komunikují účinkující jen mezi sebou.

Složení účinkujících v pořadech je v obou případech početné. V Mickeyho klubíku vyskytuje až sedm animovaných postaviček, které zapojují k řešení úkolů i děti u televizních obrazovek otázkami typu „Která kachnička je nejmenší?“, „Všichni musíme říct myška, muška, myškavěc“. Myšák Mickey vždy vysloví určitou otázku a nechává prostor pro to, aby děti měly čas vyslovit odpověď u televizních obrazovek. Po určité pauze pokračuje dál s tím, že děti odpověděly dobře. V muzikálovém seriálu Barney a jeho přátelé se setkáváme s třemi postavami dinosaurů, kteří pořad tráví se skupinou dětí a komunikují pouze mezi sebou. Nejedná se tedy o interaktivní zpracování jako u Mickeyho klubíku. Barney a jeho přátelé je proložen několika písničkami, které zpívají právě účinkující postavy i děti.

Jazyková úroveň obou pořadů je velmi dobrá. Všechny postavy se řídí spisovnou podobou češtiny. V pořadu Barney a jeho přátelé se i písničky neoddalují od spisovné podoby češtiny.

Co se týká **poruch řeči**, vyskytuje se huhňavost v podání kačera Donalda v Mickeyho klubíku, kdy se s huhňavostí váže i setřelá nečistá artikulace. Jeho podání výpovědi je velmi těžko srozumitelné spíše nesrozumitelné. Všechny postavy v Mickeyho klubíku mají výrazně upravený hlas, aby se lišil od lidského, opět pomocí změny barvy a výšky hlasu. S tím se v pořadu Barney a jeho přátelé tak výrazně nesetkáváme.

Shrnutí

Co se týče kvality mluvních vzorů v těchto pořadech, setkáváme se spisovnou češtinou, ať se jedná o projevy postav vystupující v těchto pořadech, tak i dětí, které jsou součástí pořadu Barney a jeho kamarádi. Jeden z důvodů proč tomu tak je, je určitě skutečnost, že tyto pořady jsou dabované. Daběři text čtou nebo se na projev mohou více soustředit než moderátoři, kteří musí mnohdy jednat spontánně a projev nemají slovo od slova nadiktovaný. V původním znění nemusí být projev taky tak přesný.

7.3 Analýza pohádek

Mezi nejoblíbenější pohádky v tomto výzkumu založeném na dotazníkovém šetření patří Jak vycvičit draka, Shrek, Ledové království, Zvonilka a Na vlásku.

Všechny pohádky mají dva **společné rysy** a těmi jsou ztvárnění a původ. Všechny uvedené pohádky jsou animované a zahraniční. V našem šetření je důležité, že jsou dabované do češtiny. Obsahově se logicky všechny pohádky liší.

Jazyková úroveň pohádek se též liší. Pokud se máme opět zaměřit na spisovnost a nespisovnost jazyka, tak zástupcem pohádky, kde se vyskytují ve většině projevů všech postav pouze spisovné projevy češtiny, je pohádka Zvonilka. Zatímco v ostatních pohádkách se objevuje vždy nějaká postava (Shrek, Ledové království, Na vlásku) či víc postav (Jak vycvičit draka), pro které je typické se vyjadřovat nespisovně. Konkrétně se jedná o postavy Oslíka (Shrek), sněhuláka Olafa (Ledové království), tuláka a příležitostného zloděje Evžena Houžvičky (Na vlásku). V pohádce Jak vycvičit draka je nespisovný projev typický obecně pro starší Vikingy, kteří v této pohádce loví draky. Uvedené postavy, pro které je typickým znakem nespisovný projev, bývají postavou nejoblíbenější, protože bývá nejvíce zábavná, přátelská, upovídána. Typické jsou pro tyto postavy i jazykové projevy a hlášky, které jsou odlišné od ostatních např. „*Nemám, panno zdání, kdo jsi, či jak jsem tě našel, však povím ti jen, Čaaaaaou, jak ti kvete pšenka?*“ (Evžen Houžvička, Na vlásku), „*Já tě fakt žeru, bejbe! Tuhle větu holky žerou.*“ (Oslík, Shrek), „*Ahoj vespolek, já jsem Olaf a mám rád vřelé objetí*“ (sněhulák Olaf, Ledové království). Ve vybraných pohádkách se vyskytují i knižní výrazy českého jazyka. Knižní výrazy se objevují u hlavních postav v pohádkách, kde se setkáváme se šlechtou a postavami s urozeným původem jako je například Fiona ve Shrekovi, princezny v Ledovém království, Locika v pohádce Na vlásku. Setkáváme se tedy s kontrastem u vyjadřování hlavních postav, kdy jedna z postav mluví nespisovnou formou češtiny a druhá naopak spisovně s volbou knižních prvků (př. Shrek a Fiona ve Shrekovi, Locika a Evžen v Na vlásku). V pohádkách se setkáváme i s pejorativními výrazy a nadávkami. (Shrek, Na vlásku). Tyto vyjádření mají expresivní zabarvení, dodávají postavám určitou drsnou vizitku či svoje rozhořčení př. „*Ty šmejde!*“, „*Proč se na mě tleší?*“ (Na vlásku), „*šereda*“, „*Co to plácáš*“, „*blbej zlobr*“, „*ty tupohlavej na nervy šplhající soumare!*“, „*Čum, vole, obře!*“ (Shrek).

V analýze těchto pohádek se vyskytuje z **poruch řeči** u některých hlavních postav dyslálie a breptavost. Zástupcem dyslálie v těchto pohádkách je Sněhulák Olaf (Ledové království), který vadně tvoří ostré sykavky. Oslík v pohádce Shrek má velmi rychlé tempo řeči, které vede v některých případech ke zhoršenému porozumění. Tyto postavy jsou dětmi velmi oblíbené, nejedná se o nějaké vedlejší skoro se nevyskytující role. U

vedlejších postav se setkáváme s dyslálií převážně vadně tvořenými sykavkami v pohádce Na vlásku.

7.4 Analýza večerníčků

Mezi nejoblíbenější večerníčky v tomto výzkumu podloženém dotazníkovým šetřením patří večerníček O krtkovi, Bob a Bobek – králíci z klobouku, Pat a Mat, Krkonošské pohádky a Příběhy včelích medvídků.

Společným rysem pro tyto večerníčky je česká výroba. Přesněji československá výroba, protože všechny tyto večerníčky vznikly ještě před rokem 1993.

Co se týče ztvárnění, ve výběru pěti nejoblíbenějších večerníčků se objevuje forma kreslená (O krtkovi, Bob a Bobek-králíci z klobouku), animovaná (Pat a Mat), loutková (Příběhy včelích medvídků) i hraná (Krkonošské pohádky).

Jazyková úroveň večerníčků je různá. Nejčastější kombinací je hovorová čeština s nespisovnými prvky češtiny, převážně u koncovek slov př. „*hodnej pejsek, támhle tudy, nějakej velkej*“ (Bob a Bobek-králíci z klobouku), „*strašnej hlad, pořádnýho psa*“ (Maxipes Fík), „*špatný počasí*“ (Krkonošské pohádky). Mezi zástupce, kteří se výhradně vyjadřují nespisovnou formou češtiny a používají nespisovné výrazy, patří včelí medvídci - „*strejček, bábrle, vochutnat cukrátko, ňáká divná, klidně si vodpočiň*“ (Příběhy včelích medvídků). Dále se můžeme setkat s germanismy ve večerníčku Krkonošské pohádky př. „*sakrament, marš*“, což je typické pro milostpána Trautenberka. Výskyt těchto slov je logický z důvodu odehrávání se večerníčku v pohoří Krkonoš, které jsou nedaleko Německa. Do pětice nejoblíbenějších večerníčků se dostaly i večerníčky, ve kterých se vůbec nemluví, a tedy aktivně nerozvíjejí slovní zásobu dětí (O krtkovi, Pat a Mat). Jedná se totiž o večerníčky, které jsou oblíbené od počátku jejich tvorby. Roztomilé ztvárnění postaviček z Krtečka a obsahově nenásilné příběhy jsou oblíbené dětmi i dospělými.

Poruchy řeči vyskytující se ve večerníčcích je huhňavost. Huhňavost spojená s nepřesnou artikulací je typická pro postavy Maxipsa Fíka a Pučmelouda (Příběhy včelích medvídků). S výraznějšími sykavkami se můžeme setkat i u hlavních hrdinů Boba a Bobka. U postaviček, které Josef Dvořák dabuje a snaží se je odlišit od ostatních, je častá nepřesná artikulace. Tím, že většinu postav dabuje sám, potřebuje postavičky rozlišit, využívá k tomu i vadné tvoření hlásek. Nicméně tím, že sám dabér

netrpí poruchou řeči, netvoří chybné hlásky vždy stejně a na stejných místech, proto se nejedná o dyslálii.

7.5 Analýza ostatních pořadů

Dílčím cílem tohoto výzkumu bylo zjistit, jak je na tom kvalita účinkujících v pořadech, které nejsou primárně určeny pro dětské diváky, avšak děti mají možnost tyto pořady sledovat. Analyzovanými pořady jsou animované seriály Simpsonovi a Futurama ze dvou důvodů. Prvním důvodem je ztvárnění seriálů. Jedná se o animované pořady, které se díky tomuto ztvárnění na první pohled zdají být pohádkou. Druhým důvodem je dostupnost pořadů. Oba pořady jsou nyní v programu televizního vysílání.

Stejným rysem těchto seriálů je tedy zpracování. Oba seriály jsou animované a od stejného tvůrce Matta Groeninga. Obsahově se však liší. Futurama je z prostředí budoucnosti, Simpsonovi se odehrávají v době nynější. V obou seriálech se vyskytují patologické jevy, kterými jsou alkoholismus, šikana, krádeže, vandalismus, rizikové sexuální chování, násilí a jiné.

Jazyková úroveň v těchto seriálech je různá, hlavní postavy se vyjadřují odlišně. Mezi zástupce postav, kteří se vyjadřují zpravidla spisovně, patří např. Leela (Futurama), Profesor Hubert J. Farnsworth (Futurama), Dr. John Zoidberg (Futurama), Marge (Simpsonovi), Waylon Smithers (Simpsonovi). Tyto postavy nespisovné výrazy využívají zřídka př. „*to máš blbý, pejskové se neplazej*“ (Leela-Futurama). V analyzovaných pořadech se objevují i postavami, které se vyjadřují výhradně nespisovně př. Bender Bending Rodriguez (Futurama), Bart (Simpsonovi). V těchto seriálech je velké míře výskyt vulgarismů, nadávek, hanlivých výrazů př. „*zmlkni*“, „*nestrkej do toho čumák, ty bulvo*“ (Futurama), „*jdí někam ty starej votrapo*“, „*schody pitomý*“, „*k čertu s tebou*“ (Simpsonovi). Ve Futuramě se tyto projevy vyskytují v mnohem větší míře, protože se takto vyjadřuje převážně postava jménem Bender, př. „*polib mi můj naleštěnější zadek*“, „*Můžeš už sakra zavřít tu chleběárnu?*“, „*podle mě je vůl každej*“, „*To si myslí někdo jinej, tlušťoško*“. V seriálu se objevují i výrazy související se sexuální tematikou př. „*Leela si vrzla*“, „*Páni, ta ženská má pekáč*“, „*postavím si vlastní zábavní centrum s karbanem a šlapkama*“ (Bender).

U hlavních postav seriálů se setkáváme v rámci **poruch řeči** s huhňavostí v seriálu Futurama u Dr. Johna Zoidberga a dyslálií u epizodních postav v seriálu Simpsonovi př. Waylon Smithers, Ned Flanders, Ralph Wiggum. U dyslálie se

setkáváme nejvíce s vadným tvořením ostrých sykavek, ale i s ostatními hláskami, nicméně není to v projevech postav vždy úplně stejné. Ne vždy se dabérovi hlásku povede stejně chybně vyslovit. Většina postav má upravené hlasy změnou barvy a výšky, proto není někdy srozumitelnost řeči úplně čistá.

8. VYHODNOCENÍ ANALÝZ VŠECH POŘADŮ

Praktická část, týkající se analyzování pořadů, které sleduje dětská část populace, byla rozdělena do čtyř kategorií. Všechny analyzované pořady byly vybrány na základě výsledků dotazníkového šetření, na který odpovídalo 87 respondentů. První analýza je soustředěna na dětské pořady, které byly uvedeny v dotazníkovém šetření. Druhá skupina se zabývá analýzou pohádek, třetí skupina se zabývá analyzováním večerníčků. Poslední, čtvrtá kategorie, se věnuje pořadům, které nejsou primárně určeny pro dětskou populaci, nicméně je děti mohou sledovat.

V první kategorii, která se týkala dětských pořadů, byly analyzovány pořady vysílané na veřejnoprávní, ale i na soukromé stanici. Celkově se jednalo o pořady, které mají za cíl rozvíjet dovednosti a znalosti dítěte. Na veřejnoprávní stanici se ve všech analyzovaných pořadech účinkovali moderátoři. Úroveň jazykového projevu se výrazně lišila. V pořadu Kouzelná školka je nejvíce využíván spisovný projev bez výskytu poruch řeči. V pořadu Studio Kamarád, kde se vyskytuje nejvíce loutkových postav, které mají roli průvodců pořadu, se objevují poruchy řeči i nespisovná forma jazyka. V Planetě Yó se vyskytuje kombinace nespisovné formy jazyka u některých moderátorů a vadně tvořenými sykavkami u jednoho z moderátorů. S touto formou dyslálie jsme se setkali i u jednoho z tvůrců pořadu Hýbáňky. Analyzované pořady ze soukromých stanic se držely převážně spisovné formy jazyka. S poruchou řeči jsme se setkali v jednom pořadu a jednalo se o huhňavost spojenou se setřelou artikulací řeči. Rozdíl v tomto šetření je tedy v projevech spisovné a nespisovné formy jazyka na veřejnoprávní a soukromé stanici ten, že na soukromých stanicích je užívána zásadně spisovná čeština na rozdíl od stanice veřejnoprávní. Musí být bráno v potaz to, že není analyzováno tolik pořadů, aby se toto tvrzení mohlo vztahovat celkově na všechny pořady. Další důležitou složkou je, že moderátoři na veřejnoprávní stanici mají mnohdy projev spontánní a nepřipravený a to má dopad na nespisovnost projevu. Co se týče projevů moderátorů, musí se zohlednit i kvalitu přenosu zvuku a případné nesrovnalosti v projevu mohou být spojené právě zkreslením díky mikrofonu.

V druhé kategorii, analýza pohádek, jsou analyzovány pohádky, které respondenti uváděli nejčastěji ve svých dotaznících. Mezi pěti nejoblíbenějšími pohádkami se umístily všechny pohádky zahraniční tvorby a všechny pohádky zpracované jako animované. Ve dvou z pěti analyzovaných pohádek jsme se setkali u hlavních postav

s dyslálií a překotně rychlou mluvou. Ve stejných dvou pohádkách se také vyskytovaly hanlivé výrazy a nadávky. U vedlejších rolí jsme se setkali s dyslálií.

Večerníčky jako třetí kategorie našeho šetření také obsahovaly určité poruchy řeči a různé projevy českého jazyka, jak spisovného tak nespisovného. Avšak u večerníčků se nejvíce objevovala nepřesná artikulace hlásek při snaze rozlišit a zatraktivnit postavičky, které byly převážně dabované jedním člověkem. První a třetí nejoblíbenější večerníček tohoto šetření je typický tím, že postavy nemluví vůbec, nerozvíjejí tedy aktivně slovní zásobu. Jsou to ale večerníčky, které jsou oblíbené, jak u dětí tak u dospělých, pro jejich obsahové ztvárnění a klasickou pohádkovou nenásilnou atmosféru. Tento typ večerníčků je oblíbený i velmi malými dětmi pro vyskytující se roztomilé zvířecí postavičky a jednoduchost dějové zápletky.

Celkově můžeme říci, že nejčastější odchylkou v řečových projevech, které se vyskytovala u moderátorů, loutkových, kreslených či animovaných postav, je z poruch řeči dyslalie konkrétně sigmatismus či nepřesná výslovnost, která mnohdy zhoršuje porozumění projevu. Většina pohádkových postav měla změněnou barvu a výšku hlasu pro zatraktivnění postavy, což někdy mohlo vést též k horší srozumitelnosti projevu.

Dílním cílem bylo zhodnotit kvalitu řečových vzorů u pořadů, které nejsou primárně určeny dětem, ale děti je přesto mají možnost sledovat. Při analýze animovaných seriálu, které jsou k dispozici v denním televizním programu, se vyskytovalo nevhodné vyjadřování postav. Z poruch řeči, se konkrétně jednalo o dyslálii a huhňavost. I když se výskyt poruch řeči nevyskytoval tolik, obsahová část pořadů byla nevhodná, obsahovala několik patologických jevů jako je alkoholismus, vandalismus, agresivita, krádeže a další.

Výzkumnou otázkou tohoto šetření bylo, zda se v pořadech určené pro dětské diváky vyskytují poruchy řeči a jaké. Po analýze všech třech kategorií můžeme říci, že určité poruchy řeči se vyskytují jak u moderátorů dětských pořadů, tak u postav vystupujících v pohádkách a večerníčcích. Jednalo se o dyslálii převážně sigmatismus a u pohádkových postav byla častá huhňavost. V pořadech, které byly analyzované, se však nesetkáváme s tak výraznými poruchami artikulace, které by mohly ohrozit artikulační vývoj řeči dítěte, jako tomu bylo např. u postav krákajících havranů Dády Patrasové, které se v televizních obrazovkách už neobjevují.

Zjištění, že poruchy řeči se vyskytují v pořadech, které podle dotazníkového šetření děti rády sledují, neznamená, že samy děti budou mít poruchu řeči. Velmi důležitá je osobnost dítěte, jeho schopnost vnímat tyto jevy, jeho náchylnost přijímat od ostatních osob patologické znaky a další složky. Nicméně tím, že se děti v tomto věku učí převážně nápodobou, může i špatný řečový vzor být jedním z faktorů, které působí negativně na vývoj řeči dítěte, ať se jedná o slovní zásobu či správnou artikulaci. Proto je důležité soustředit se na to, jaké dítě vstřebává informace, kdo mu je předává a jakým způsobem. Nebylo cílem této práce podat obrázek o médiích jako o prostředku negativním a nepřinášejícím nic užitečného a prospěšného. Televize naopak může být výborným zdrojem informací, získání přehledu o světě a událostech, ale je důležité vědět jak správně televizi využívat, co sledovat a v jaké míře. A tím, že televize má vliv na několik složek osobnosti, jak je uvedeno v teoretické části, mělo by se pamatovat, že i řečový vývoj a rozvoj slovní zásoby je s televizí úzce spjat.

ZÁVĚR

Tato bakalářská práce se týkala kvality řečových vzorů v dětských pořadech. Bakalářská práce se dělí na dvě části - teoretickou a praktickou. V teoretické části jsou zmíněné obecné pojmy, které se k tématu vztahují. Následně se teoretická část věnuje vývoji řeči dítěte a celkovému vývoji dítěte v předškolním věku zaměřenému na tělesný vývoj, motorický vývoj, percepční a kognitivní vývoj, socializaci a samozřejmě na řečový projev. Dále jsou uvedeny rizikové faktory v podobě narušení komunikačních schopností, které mohou nastat v průběhu vývoje při přítomnosti nesprávného řečového vzoru a se kterými jsme se setkali v následné praktické části. Druhou hlavní kapitolou v teoretické části jsou média. Od obecných poznatků, druhů a funkcí týkajících se medií, je v teoretické části zmíněn možný dopad televize na dětského diváka a současný stav řečových vzorů v televizi z pohledu lingvistů.

Praktická část obsahuje cíle výzkumu, obecné informace o zvolených výzkumných metodách, charakteristiku respondentů a konkrétní výsledky dotazníkového šetření a analýz pořadů. Dotazníkového šetření se účastnilo 87 respondentů. Na základně odpovědí respondentů vznikla konkrétní škála pořadů, která je následně vzorkem podrobnější analýzy. Analýza je dělena do čtyř kategorií. První tři kategorie se týkají analýzy dětských pořadů, které podléhají dotazníkovému šetření, jehož výsledky jsou v praktické části též zmíněny. Pozornost byla věnována společným rysům těchto pořadů, jazykové úrovni a výskytu poruch řeči. V pořadech se objevovala různá kvalita projevů jak u moderátorů, tak u pohádkových postav. Nejčastější poruchou řeči byla dyslálie a huhňavost. Projevy v některých pohádkách byly překvapivě nevhodné. Dílčím cílem praktické části bylo zjistit, jak je to s kvalitou projevu v pořadech, které nejsou určeny pro dětské diváky, ale přesto je děti sledují. Nejenže se v těchto pořadech vyskytovaly patologické jevy, které rozhodně nejsou dobrou předlohou, tak ani řečové projevy nebyly vzorové pro dětské diváky.

Televize by se tedy neměla využívat jako chuva pro děti, jakož tomu bývá velmi často. Důvodem není jen to, že obsahová náplň má vliv na mravní stránku osobnosti, nýbrž sledování televize může mít vliv i na řečovou produkci dítěte. Jak tento výzkum ukázal, nevyskytují se v televizních pořadech pouze kvalitními řečové vzory, které by podporovaly řečový vývoj dítěte.

SEZNAM LITERATURY

LITERÁRNÍ ZDROJE

ALLEN, K., MAROTZ. *Přehled vývoje dítěte od prenatálního období do 8 let.* Vyd. 1. Praha: Portál, 2002, 187 s. ISBN 80-7178-614-4.

BARTOŠEK, Jaroslav. *Moderace a moderátor.* In: KRAUS, Jiří, ČMEJRKOVÁ, Světlá, SVOBODOVÁ Ivana. *Oratio et ratio : sborník k z ivotnímu jubileu Jir ůho Krause.* Praha: Ústav pro jazyk český AV ČR, 2005, s. 39-48. ISBN 8086496236.

BENDO VÁ, Petra. *Dítě s narušenou komunikační schopností ve škole.* Vyd. 1. Praha: Grada, 2011, 150 s. ISBN 978-80-247-3853-6.

BERANOVÁ, Zuzana. *Učíme se správně mluvit: logopedické hry a hrátky.* Vyd. 1. Praha: Grada, 2002, 104 s. ISBN 80-247-0257-6.

BYTEŠNÍKOVÁ, Ilona. *Komunikace dětí předškolního věku.* Vyd. 1. Praha: Grada, 2012, 236 s. ISBN 978-80-247-3008-0.

DOLEJŠOVÁ, Leona, PELCÁK, Stanislav. *Televize jako součást volného času.* In: *Socialia 2000 "Mládež a volný čas": sborník příspěvků z mezinárodní konference konané v Hradci Králové 10. a 11. října 2000.* Vyd. 1. Editor Blahoslav Kraus. Hradec Králové: Gaudeamus, 2001, s. 79-81. ISBN 80-704-1760-9.

DVOŘÁKOVÁ, Hana. *Pohybové činnosti pro předškolní vzdělávání.* Praha: Raabe, 2006. ISBN 80-86307-27-1.

FRANK, Tomáš, JIRÁSKOVÁ, Věra. *K mediální výchově.* 1. vyd. Praha: Občanské sdružení SPHV, 2008. ISBN 9788090418745.

GILES, David, HOLT, Nigel a LEWIS, Rob. *Psychologie médií.* Vyd. 1. Přeložil Helena Šolcová. Praha: Grada, 2012, 185 s. ISBN 978-80-247-3921-2.

HŮRKOVÁ, Jiřina. *Česká výslovnostní norma.* 1. vyd. Praha: Scientia, 1995, 74 s. ISBN 80-85827-93-x.

HOLMANOVÁ, Jitka. *Vývoj řeči.* In ŠKODOVÁ, Eva - JEDLIČKA, Ivan a kol. *Klinická logopedie.* 2. akt. vyd. Praha: Portál, 2007, s. 602-605. ISBN 978-80-7367-340-6

HORŇÁKOVÁ, Katarína, KAPALCOVÁ, Svetlana a MIKULAJOVÁ, Marína. *Jak mluvit s dětmi: od narození do tří let*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2009, 167 s. ISBN 978-80-7367-612-4.

CHRÁSKA, Miroslav. *Metody pedagogického výzkumu: základy kvantitativního výzkumu*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2007, 265 s. ISBN 978-80-247-1369-4.

JIRÁK, Jan, KÖPPOVÁ, Barbara. *Média a společnost: [stručný úvod do studia médií a mediální komunikace]*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2003, 208 s. ISBN 80-7178-697-7.

KULDANOVÁ, Pavlína.: *Krize mluvních vzorů v Čechách*. In: *Čeština doma a ve světě*, IX, 2001, s. 156–161.

KLENKOVÁ, Jiřina. *Kapitoly z logopedie I*. Brno: Paido, 1997, 93 s. ISBN 80-85931-41-9.

KLENKOVÁ, Jiřina. *Logopedie: narušení komunikační schopnosti, logopedická prevence, logopedická intervence v ČR, příklady z praxe*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2006, 224 s. ISBN 80-247-1110-9.

KREJČÍKOVÁ, Eliška. *Kapitoly z dětské psychologie pro učitele*. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1982, 113 s.

KULDANOVÁ, Pavlína. *Krize mluvních vzorů v Čechách?* In: *Čeština doma a ve světě*. Praha: Univerzita Karlova. Ústav českého jazyka a teorie komunikace, 2001. ISSN 1210-9339

LECHTA, Viktor. *Logopedické repetitóriium: teoretické východiská súčasnej logopédie, moderné prístupy k logopedickej starostlivosti o osoby s narušenou komunikačnou schopnosťou*. 1. vyd. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1990, 278 s. ISBN 80-08-00447-9.

LECHTA, V. a kol. *Diagnostika narušené komunikační schopnosti*. 1. vydání. Praha : Portál, 2003. ISBN 80-7178-801-5.

LECHTA, Viktor. *Symptomatické poruchy řeči u dětí*. Vyd. 3., dopl. a přeprac. Přeložil Jana Křížová. Praha: Portál, 2011, 190 s. ISBN 978-80-7367-977-4.

LEJSKA, Mojmir. *Poruchy verbální komunikace a foniatrie*. Brno: Paido, 2003, 156 s. ISBN 80-7315-038-7.

LISÁ, Lidka, KŇOURKOVÁ Marie. *Vývoj dítěte a jeho úskalí*. 1. vyd. Praha: Avicenum, 1986, 274 s.

MAŠKOVÁ, Drahuše. *Český jazyk: přehled středoškolského učiva*. 1. vyd. Třebíč: P. Velanová, 2005, 175 s. ISBN 80-902571-5-1.

MCQUAIL, Denis. *Úvod do teorie masové komunikace*. Vyd. 3. Přeložil Jan Jiráček. Praha: Portál, 2007, 447 s. ISBN 978-80-7367-338-3.

MEYROWITZ, Joshua. *Všude a nikde: vliv elektronických médií na sociální chování*. 1. české vyd. Přeložil Jan Jiráček. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2006, 341 s. ISBN 80-246-0905-3.

MLČÁKOVÁ, Renata, VITÁSKOVÁ, Kateřina. *Narušení artikulace a narušení vývoje mluvené řeči - vstup do problematiky*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2013, 119 s. ISBN 978-80-244-3721-7.

NEUBAUER, Karel. *Artikulace a fonologické rozlišování hlásek: jak předcházet rozvoji odchylek výslovnosti u dětí*. 1. vyd. Havlíčkův Brod: Tobiáš, 2011, 63 s. ISBN 978-80-7311-118-2.

NEUBAUER, Karel. *Logopedie: učební text pro bakalářské studium speciální pedagogiky*. 3. vyd. Hradec Králové: Gaudeamus, 2010, 107 s. ISBN 978-80-7435-053-5.

PALKOVÁ, Zdena. *Fonetika a fonologie češtiny s obecným úvodem do problematiky oboru*. 1. vyd. Praha: Univerzita Karlova, vyd. Karolinum, 1994, 366 p. ISBN 80-706-6843-1.

PALKOVÁ, Zdena. *Zvuková podoba veřejných mluvených projevů z hlediska jazykové kultury*. In: *Čeština doma a ve světě*, XIII, 2005, s. 37-38.

PIPEKOVÁ, Jarmila. *Kapitoly ze speciální pedagogiky*. 3. přeprac. a rozš. vyd. Brno: Paido, 2010, 401 s. ISBN 978-80-7315-198-0.

POSPÍŠIL, Jan. *Jak na média*. Vyd. 1. Kralice na Hané: Computer Media, 2011, 119 s. ISBN 978-80-7402-071-1.

POSTLER, Milan. *Média v reklamě: televize, rozhlas, tisk*. Vyd. 1. Praha: Oeconomica, 2003, 104 s. ISBN 80-245-0629-7.

ŘÍČAN, Pavel, PITHARTOVÁ, Drahomíra. *Krotíme obrazovku: jak vést děti k rozumnému užívání médií*. 1. vyd. Praha: Portál, 1995, 62 s. ISBN 80-7178-084-7.

ŠEĎOVÁ, Klára. *Děti a rodiče před televizí: rodinná socializace dětského televizního diváctví*. Brno: Paido, 2007, 157 s. ISBN 978-80-7315-149-2.

ŠKODOVÁ, Eva, JEDLIČKA, Ivan, a kol. *Klinická logopedie*. 2., aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2007, 615 s. ISBN 978-80-7367-340-6.

URBAN, Lukáš, DUBSKÝ, Josef, MURDZA, Karol. *Masová komunikace a veřejné mínění*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2011, 230 s. ISBN 978-80-247-3563-4.

VITÁSKOVÁ, Kateřina, PEUTELSCHMIEDOVÁ, Alžběta. *Logopedie*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2005, 182 s. ISBN 80-244-1088-5.

VÍTKOVÁ, Marie. *Integrativní speciální pedagogika: integrace školní a speciální*. 2. rozšíř. a přeprac. vyd. Brno: Paido, 2004, 463 s. Edice pedagogické literatury. ISBN 80-7315-071-9.

ZAJITZOVÁ, Eliška. *Předškolní vzdělávání a jeho význam pro rozvoj jazyka a řeči*. Vyd. 1. Praha: Hnutí R, 2011, 113 s. ISBN 978-80-86798-14-1.

INTERNETOVÉ ZDROJE

ASOCIACE KLINICKÝCH LOGOPEDŮ ČESKÉ REPUBLIKY,. Patlavost. *AKL: Asociace klinických logopedů České republiky* [online]. 2015 [cit. 2015-06-12]. Dostupné z: <http://www.klinickalogopedie.cz/index.php?pg=verejnost--co-je-to--patlavost>

BOYSE, Kyla. Television and Children. *Your Child: University of Michigan Health System* [online]. 2010 [cit. 2015-03-14]. Dostupné z: <http://www.med.umich.edu/yourchild/topics/tv.htm>

Co je ČT :D. *Česká televize* [online]. ©1996-2015 [cit. 2015-03-09]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/decko-pro-rodice/uvod/>

Disney Channel CZ [online]. ©2015 [cit. 2015-03-09]. Dostupné z: <http://www.disney.cz/disney-channel/>

Jim Jam Česká republika a Slovensko - JimJam [online]. ©2015 [cit. 2015-03-09]. Dostupné z: <http://www.cz.jimjam.tv/>

ZAHRÁDKOVÁ. Dyslalia. In: *Speciální pedagogika LOGOPEDIE* [online]. 2006 [cit. 2015-03-12]. Dostupné z: http://www.zsf.jcu.cz/cs/vzdelavani-a-studium/studijni-programy-obory-kurzy/podpurne-studijni-texty/rpb/kss/specialni_pedagogika_logopedie-opora.pdf/view

SEZNAM TABULEK A GRAFŮ

Tabulka č. 1 – Hellwagův trojúhelník

Tabulka č. 2 - Rozdělení souhlásek dle místa artikulace, způsobu artikulace a znělosti hlásek

Tabulka č. 3 - Orientační tabulka vývoje slovní zásoby a vývoje výslovnosti

Graf č. 1- Pořadí nejsledovanějších dětských pořadů

Graf č. 2 Pořadí nejoblíbenějších večerníčků

Graf č. 3 - Pořadí nejoblíbenějších pohádek

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha A – Dotazník

Příloha B - Přehledy analyzovaných dětských pořadů

Příloha C - Přehledy analyzovaných pohádek

Příloha D – Přehledy analyzovaných večerníčků

Příloha A - Dotazník

Dobrý den,

jsem studentkou speciální pedagogiky v Hradci Králové. Byla bych ráda, kdybyste vyplnili následující otázky, a tím se podíleli na výzkumu v rámci bakalářské práce týkající se kvality řečových vzorů v televizních pořadech pro dětské diváky.

Dotazník je anonymní.

Uvádějte, prosím, přesné názvy pořadů. Čím více pořadů napíšete, tím lépe.

Můžete využít prostor i na druhé straně dotazníku.

Děkuji,

Lucie Prokešová

---

1. Jaké dětské pořady pravidelně sleduje Vaše dítě v TV nebo na internetu?

2. Jaké konkrétní večerníčky má Vaše dítě rádo?

3. Jaké konkrétní pohádky má Vaše dítě rádo?

Věk dítěte:

Místo bydliště: město x vesnice (zakroužkujte)

Příloha B - Přehledy analyzovaných dětských pořadů

KOUZELNÁ ŠKOLKA

Motto: „Pohádky a povídání pro nejmenší k podívání“

Obsah: Skřítek František nebo Fanyňka spolu s jedním z moderátorů navazuje dialog s dětmi u televizních obrazovek. Věnují se tématům z běžného světa, snaží se děti zaujmout zábavnou formou a podporovat v nich etické hodnoty a prakticky je vzdělávat o věcech, co se dějí kolem nich. V průběhu kouzelné školky se vysílají dvě nebo tři pohádky většinou jedna zahraniční a jedna z české tvorby.

Účinkující: Skřítek František (mluví Tomáš Juříčka), skřítků holka Fanyňka (mluví Lucie Černíková). Moderátoři, kteří se střídají Michal Nesvatba, Magdaléna Reifová, Ladislav Trojan (děda Láďa), Jitka Molavcová (babička).

Oslovení a pozdrav dětí: „Ahoj kluci, Ahoj holky“, „Ahoj Kulihrášci“, „Ahoj holčičky a kluci“, „Kluci a holky, mějte se fanfárově“

Jazykový projev: Jazykový projev se liší v podání každého z moderátorů. Michal Nesvatba má nejvýraznější projev ze všech moderátorů Kouzelné školky. Má výrazná gesta, mimiku i intonaci. Jeho projevem upoutává dětské diváky. Co se týče morfolgie, využívá spisovnou češtinu. Při řečovém projevu Magdaléna Reifová, známá pro děti jako Majda, mluví spisovným jazykem, nespisovné tvary používá výjimečně. Má přiměřené tempo řeči. Ladislav Trojan neboli děda Láďa má z moderátorů projev nejvíce blízký projevu, se kterým se děti setkávají doma. Je nejvíce spontánní, zdá se nejvíce přirozený, nepřipravený. Využívá převážně obecnou češtinu *př. „ted'ka, tyhle, ušatej kluk, ukecanej, vočička“*. Jitka Molavcová v roli babičky mluví spisovně, nespisovné tvary používá opravdu výjimečně. Řečový projev loutek Františka a Fanyňky je v souladu spisovného jazyka, drží se hovorové češtiny. Hrají si se slovy formou neologismů např. *„fešanda, dědušák“*

STUDIO KAMARÁD

Motto: „Kamarádi, máme vás rádi! Přijďte za námi na kouzelný palouček plný pohádek a zábavy!“

Popis: Loutky a moderátoři provádějí pořad Studio kamarád, který trvá 90 minut. Děti mohou sledovat ve Studiu Kamarád dětské pohádky, seriály a vstupy moderátorů a

loutek mezi vysílanými pohádkami. Moderátoři si vždy s postavičkami zazpívají písničku, kterou si můžou zazpívat i děti u televizních obrazovek.

Účinkující: Loutky provázející pořad jsou Jů a Hele, Muf supermuf, Fámula, Hary Šoumen, Tryskomyšák a Tryskomyš, Pip, Otylka. Moderátoři, kteří se objevují na scéně, jsou Filip Cíl, Tomáš Kůgel.

Oslovení a pozdrav dětí: Každá postavička zdraví a oslovuje děti jinak. Příklady pozdravů jsou: „Ahoj kamarádi, máme Vás rádi“, „Čabas, čabas, čabas, trysčata“, „čao zlobišáci“.

Jazyková úroveň: Postavy Jů a Hele vystupující vždy spolu mají rozdílný řečový projev. Hele využívá více obecnější tvary nežli Jů. Jů zásadně hovoří spisovnou češtinou, někdy využívá i knižní výrazy. Postavy si mezi sebou vykají, což není pro postavičky v dětských pohádkách typické. U další postavy, Tryskomyšáka, se setkáváme převážně s obecnou formou češtiny. Tryskomyš také někdy používá obecnější tvary, ale převážně používá spisovnou formu jazyka. Hary Šoumen mluví s anglickým přízvukem, proto nemá přesnou výslovnost hlásek r a ř, někdy svůj projev doplňuje o anglické výrazy př. „see you“, ale drží se spisovné češtiny. Postavy Pip a Otylka mluví spisovným jazykem. Fámula a Muf mluví převážně hovorovou češtinou. Moderátorská dvojice Tomáš Kůgel a Filip Cíl se vyjadřují často obecnou formou češtiny typickou pro koncovky slov jako např. „*dobrej film, není to hotový, ..*“

Poruchy řeči: Hele – huhňavost, Hary Šoumen – dyslálie, špatné vyslovování hlásky „r, ř“ – anglický přízvuk, Muf Supermuf – sykavky

HÝBÁNKY

Motto: „Hravé cvičení, které tě zvedne ze židle.“

Popis: Moderátorka Kristýna provozuje s dětmi zábavnou formou jednoduché cvičení, které zvládne každé dítě a na známé písničky s dětmi i zpívá. Ve studiu jsou tři děti, Kristýna a Zdeněk jako průvodci pořadu. Zdeněk doprovází Kristýnu na piano, stará se tedy o hudební doprovod ke cvičení a zpívá s Kristýnou. Kristýna pro děti vymýšlí jednoduchou sestavu na známou písničku, kterou si s dětmi několikrát zacvičí nebo zatancují.

Účinkující: Kristýna Štarhová, Zdeněk Král

Oslovení a pozdrav dětí: „Nazdar, básek, čabásek“

Jazyková úroveň: Projev Kristýny Štarhové je energetický, příjemný a veselý. Převážně mluví spisovnou češtinou, obecné tvary používá výjimečně spíše pro expresivní spontánní vyjádření. Zdeněk Král během pořadu nemluví tak často jako jeho kolegyně, spíše se stará o hudební doprovod. Hraje na piano a zpívá společně s Kristýnou Štarhovou písničky pro děti.

Poruchy řeči: Zdeněk – dyslálie - sykavky

PLANETA YÓ

Motto: „Podívej se na naši planetu s mimozemšťanem TýYó a sondou Lízou pěkně z nahledu!“

Popis: Dvojice moderátorů vedou dialog s diváky, kteří sledují Planetu Yó. Hrají různé scénky a uvádějí dětské seriály, které se v průběhu planety Yó vysílají. Pořad navštěvují i různí hosté, s kterými moderátoři vedou interview. Většinou je celý pořad založen tematicky podle „zaujetí“ hosta. Součástí pořadu jsou animované postavička, mimozemšťan TýYó a sonda Líza, které nemluví, jen vydávají zvuky, ale moderátoři mimozemšťanovi rozumí a divákům jeho mluvu tlumočí.

Účinkující: Marie Doležalová, Ondřej Havel, Ivana Korolová, Tomáš Kyselka, TýYó.Líza. Všichni moderátoři jsou mladí herci, kteří se po dvojicích střídají.

Oslovení a pozdrav dětí: „Ahoj Planetáci“, „Čau planetáci a planetáčky“

Jazyková úroveň: Marie Doležalová má osobitý projev, který je typický výraznou gestikulací a rychlým tempem řeči, to má za následek někdy horší porozumění z řad diváků. Co se týče spisovnosti jazyka, moderátorka zásadně užívá obecnou formu češtiny, tedy nespisovnou formu češtiny. Ivana Korolová užívá spisovnou hovorovou češtinu s občasnými prvky z obecné češtiny, čistě artikuluje, tempo řeči má přiměřené. Má velmi milý, příjemný hlas. Ondřej Havel mluví hovorovou češtinou s obecnými prvky češtiny. Tomáš Kyselka užívá zásadně spisovnou formu češtiny. Tempo řeči je u všech moderátorů přiměřené až na Marii Doležalovou, která má někdy až moc rychlé tempo řeči a s tím se zhoršuje někdy i porozumění. Animovaná postavička TýYó vydává pouze zvuky, které dětem tlumočí moderátoři.

Poruchy řeči: Tomáš Kyselka – dyslálie – ostré sykavky, Marie Doležalová – ostré sykavky

MICKEYHO KLUBÍK

Popis: Myšák Mickey Mouse s Minnie, Donaldem, Daisy, Goofym a Plutem prožívají různé příběhy, ve kterých jsou vzdělávací prvky, které nenucenou zábavnou formou umožňují dětem se rozvíjet. Postavičky promlouvají k divákům a chtějí, aby se zapojili do jejich příběhu a pomáhali jim řešit úkoly, které před nimi stojí. Děti se spolu s postavičkami učí počítat, rozeznávat barvy a zapojovat logické myšlení pro řešení úkolů, které musí vyřešit. Každý díl zakončuje tzv. myštanec, který tančí všechny zúčastněné postavičky.

Účinkující: Mickey Mouse, Minnie, Donald, Daisy, Goofy, Pluto

Jazyková úroveň: Všechny postavičky mluví spisovnou češtinou. Kačer Donald má velmi nesrozumitelnou řeč spojenou s dyslálií. Jinak je postavičkám rozumět dobře i přes specificky upravené vlastnosti hlasu jako je barva a výška.

Poruchy řeči: Kačer Donald – huhňavost a dyslálie

BARNEY A JEHO PŘÁTELÉ

Popis: Muzikálový seriál, kde dinosaur Barney, spolu se skupinou dětí a někdy i s kamarády dinosaury BJejem a jeho dinosauří sestrou Bob, se v každém díle věnují jiné tématice, která rozvíjí dětem praktické vědomosti jako je znalost barev, tvarů, počítání, povolání atd. V každém díle tráví čas i venku na dvorku, kde si hrají např. s míčem, cvičí a zpívají. V průběhu pořadu si dinosaur spolu s dětmi zazpívá několik tematických písniček a pořad zakončí vždy písničkou „Mám tě rád“, kdy se postupně všichni vzájemně obejmou.

Účinkující: dinosaur Barney, Bje, malá Bob, skupina dětí

Jazyková úroveň: Postavy a děti se řídí spisovnou češtinou. Obecné tvary českého jazyka využívají výjimečně, spíše jen pro expresivní vyjádření. I písničky, které zpívají, se drží pravidel spisovného jazyka.

Poruchy řeči: Nikdo z účinkujících v tomto muzikálovém seriálu nemá poruchy řeči.

Příloha C - Přehledy analyzovaných pohádek

JAK VYCVIČIT DRAKA

Obsah: Děj se odehrává na ostrově Blp, což je rodný ostrov Vikingů, kterým je i hlavní hrdina, teenager jménem Škyťák. Škyťák se však od ostatních Vikingů výrazně liší. A to nejenom vizuálně ale i povahou. Hlavní hrdina je hubený kluk, který rád vymýšlí nové věci, vynálezy. Ostatní Vikingové mají zálibu pouze v zabíjení draků, kteří jsou problémem jejich ostrova, což není Škyťákova parketa. Při jednom pokusu Škyťáka o zabití draka, což by vedlo k přijetí Škyťáka mezi dospělé Vikingy, se Škyťák s drakem spřátelí a to mu pomůže poznat, že draci nejsou pro jejich ostrov zlem. Přes různé překážky a nepříjemnosti o tom nakonec Škyťák přesvědčí ostatní Vikingy. Vikingové a draci se dohromady postaví tomu pravému zlu – což je nejděsivější příšera na blízkém ostrově. Jejich boj je úspěšný. Draci se nakonec stávají součástí ostrova a s Vikingy žijí šťastně na ostrově Blp.

Jazyková úroveň: Převážně používaná hovorová čeština s prvky obecné češtiny př. *„Já ztratím celého draka, paličatej plaz, všechno je vyřešený“*. U ostatních vikingů převažuje obecná čeština př. *„dejte bacha, náká pohroma, voštěp, paličatej plaz, beznadějněj případ“*

Poruchy řeči: V pohádce se nevyskytují postavy s poruchami řeči

SHREK

Obsah: Jednoho dne vtrhne několik vesničanů ke Shrekovi do jeho bažiny, aby ho přivedli do zámku a získali tak peněžitou odměnu. Shrek samozřejmě chásku vystraší a oni utečou. Ostatní vyhoštěné pohádkové postavy se přijdou schovat ke Shrekovi do bažiny, aby byly v bezpečí a měly kde žít. To se Shrekovi nelíbí, protože chce být v bažině sám. Mezi pohádkovými postavami pozná i upovídaného Oslíka, se kterým se vydá za Lordem Farquaadem, aby vyřešil tuto situaci. Lord Farquaad dá za úkol Shrekovi přivést uvězněnou princeznu Fionu, kterou si poté vezme a bude se moct stát králem. Shrek odměnou za přivedení princezny, získá svoji bažinu zpět bez všech ostatních pohádkových postav. Zlobr se tedy vydává s Oslíkem na cestu za záchranou princezny Fiony. Ta je v zajetí draka. Z Draka se vyklube dračice, která se zamiluje do Oslíka, se kterým se na konci příběhu velmi sblíží. Nicméně Fionu se Shrekovi povede ze zámku vysvobodit a dovede ji Lordu Farquaadovi. Tím, že spolu Shrek s Fionou stráví dlouhou cestu, Shrek se do této půvabné princezny zamiluje. Potíž je v tom, že

princezna má tajemství. Vždy se západem Slunce se mění ve zlobra a z tohoto prokletí jí může pomoci jen pravá láska, proto si chce vzít Lorda Farquaada ještě ten den před západem Slunce v domnění, že se svého prokletí zbaví. Při obřadu vtrhne do kostela Shrek, který sňatek překazí s pomocí dračice a Oslíka a vyzná svoje city princezně Fioně, která se stane zlobryní, ale šťastně zamilovanou do zeleného dobráka Shreka. A žijí šťastně společně ve své zlobří bažině.

Jazyková úroveň: V této pohádce se setkáváme s několika postavami, proto i různými jazykovými projevy. Shrek hovoří většinu svého projevu hovorovou češtinou, ale využívá i prostředky obecné češtiny jako např. „*Hroznej zlobr, vejprask, v mý bažině, ve stejnym stavu*“. Setkáváme se zde i s pejorativními výrazy př. „*šereda, co to plácáš, blbej zlobr, ty tupohlavej na nervy šplhající soumare*“ a vulgarismy př. „*Drž tlamu*“. Oslík se zásadně projevuje nespisovně. Setkáme se u něj s výrazy jako je např. „*sejra, bejbe, do prkýnka, zalezáme pod krunýř, srab, mindrák, tvý jídlo, čum vole obře*“. Fiona se vyjadřuje zásadně spisovně. Určitou část pohádky se vyjadřovala knižně př. „“. S nespisovnými prvky se u ní setkáme naprosto výjimečně a to v expresivním vyjádření př. „*nekecej, bylo to trapný*“.

Poruchy řeči: Oslík – rychlé tempo řeči spojené s nesrozumitelností projevu

LEDOVÉ KRÁLOVSTVÍ

Obsah: Anna a Elsa jsou princezny, které žijí na zámku se svými rodiči. Elsa má magickou moc, se kterou může zmrazit, co se jí zachce. Anna a Elsa byly nejlepší přítelkyně a měly se velmi rády. Jednou, když si jako malé holčičky hrály, Elsa nechtěně svoji magickou silou sestře ublížila. Král s královnou donesli Annu za trollem, který ji vymazal paměť, aby ji uzdravil. Tím, že nikdo nechtěl, aby Anna svoji magickou silou ještě někdy někomu ublížila, tak byla zavřená ve své komnatě a nevycházela ven. Jednoho dne král s královnou museli odjet na dlouhou cestu, z které se bohužel nevrátili. Postihla je zlá bouře na moři a zemřeli. To už byly sestry velké a zanedlouho měla přijít korunovace starší sestry Elsy. Při korunovaci se poprvé po několika letech sestry zase viděly, nedělily je od sebe dveře komnaty, kde se Elsa stále zavírala, aby nemohla nikomu ublížit. Nicméně během korunovace se sestry pohádaly, protože Anna se zasnoubila s princem Hanzem, kterého znala jeden den a chtěla požehnání od své sestry. Jenže Elsa s tím nesouhlasila. Tím, jak byla Elsa rozhněvaná, nebyla schopná svoji moc ovládnout a nechtěně uvalila na království nezvladatelnou

zimu. O tom, co způsobila netušila a utekla do hor, kde si díky své magické moci vybuodovala zimní království, kde mohla být sama sebou. Anna se vydala ihned hledat svoji sestru. Cesta byla mrazivá a při cestě narazila na Kristoffa. Kristoff byl mladík, který se se svým sobem Stevem živil prodejem ledu. Kristoff a Steven doprovázeli Annu na cestě za její sestrou Elsou. Po cestě narazili na sněhuláka Olafa, který jim dělal společnost na cestě za dobrodružstvím. Tato trojka se utkala s velkou mrazivou obludou a zažila společně několik nesnází. Nakonec to byl právě Kristoff, opravdová láska mladší sestry Anny a z Hanze se vyklubal podvodník, který jen Annu využil, aby se mohl stát králem. Pohádka nakonec dopadne dobře, protože sesterská láska je silnější než cokoliv jiného a projevem svých citů se vše vyjasnilo a Elza byla schopná svoji moc ovládat, aniž by někomu ublížila. Anna byla šťastná s Kristoffem, Steven s Olafem byli kamarádi a všichni mohli žít šťastně společně na zámku.

Jazyková úroveň: Postavy v této pohádce mluví spisovnou češtinou, kterou prokládají občasnými nespisovnými výrazy jako je např. fešanda. Je to dáno i skutečností, že většina postav v pohádce zastupuje vyšší vrstvu a jedná se o prince, princezny a urozenou šlechtu a k nim spisovná forma jazyka patří. Pouze sněhulák Olaf mluví zásadně obecnou češtinou.

Poruchy řeči: Sněhulák Olaf – dyslálie – ostré i tupé sykavky

ZVONILKA

Obsah: S prvním úsměvem dítěte se zrodí vždy jedna víla. A tento příběh je právě o jedné z nich. Malá Zvonilka se dostává do Hvězdné roklinky, kam byla přiřazena podle svého talentu, při tradičním vstupním rituálu, který musela absolvovat každá malá všeučelka. Problém nastává, když Zvonilka není spokojená se svým zařazením, a nemyslí si, že vyráběním košíků a jiných potřebných věcí pro ostatní víly by byl její talent dost oceněn. S ostatními vílami, které mají na starost zkrášlování přírody ve světě lidí, se snaží přijít na její umělecký talent, se kterým by s ostatními kamarádkami mohla letět také do světa lidí. Nicméně její pokusy byly jedna velká katastrofa a nakonec hrozilo, že by se mohl opozdit příchod jara ve světě lidí. Příběh nakonec dopadá dobře, protože Zvonilka si uvědomí, co jí opravdu jde a kde je potřebná a podílí se na záchraně přicházejícího jara.

Jazyková úroveň: Postavy se vyjadřují převážně spisovnou formou češtiny, nespisovné výrazy z obecné češtiny se vyskytují pouze zřídka.

Poruchy řeči: Nevyskytují se

NA VLÁSKU

Obsah: Čarodějnice Gothel využívala kouzelnou květinu se zázračnou mocí dělat lidi mladé a zdravé, aby zůstala silná a krásná. Jendou však květinu zabavili královští poddaní, aby zachránili nemocnou královnu právě lektvarem z této květin, a aby se jí mohla narodit krásná zdravá dcera Locika. Tento lektvar, který královna vypila, měl následek, že jejich narozená dcera měla krásné dlouhé vlasy s magickou mocí. Tím, že se čarodějnice nemohla smířit s tím, že by měla být stará, unesla Lociku z království a schovávala ji celých 18 let ve vysoké lesní věži a využívala magickou moc, která se přenesla z kouzelné květiny právě do vlasů princezny Lociky. Locika žila ve věži s tím, že čarodějnice je její matka a okolní svět je nebezpečné místo, kde ji nečeká nic dobrého. Avšak na její narozeniny vždy z věže viděla několik světýlek létajících k nebi a strašně si přála je vidět z blízka. Světýlka byly vypouštěny z království ve víře krále a královny, že by jim to mohlo svoji ztracenou dceru přivést zpět. To se povedlo, když se náhodou zloděj Evžen Houžvička dostal s uloupenou královskou korunou do její lesní věže a po dohodě s Locikou, ji dovedl do království, aby viděla vypouštěné lampiony do nebe. Cestou zažili několik potíží a překážek, ale nakonec vše dobře dopadlo a Locika se dostala ke svým pravým rodičům a žila šťastně se svým mužem, napraveným Evženem Houžvičkou, v království.

Jazyková úroveň: Spisovnost a nespisovnost se liší u každé postavy. Setkáváme se s knižními výrazy u urozených postav a s mluvou nespisovnou u osob bez urozeného původu. Setkáváme se tu tedy s kontrastem u hlavních hrdinů. Locika původem královská dcera využívá knižní mluvu („*zítra mě čeká vskutku důležitý den*“, „*Inu zítra na večer*“) nebo jinou spisovnou formu češtiny a pouze občasné nespisovné výrazy, zatímco Evžen, potulný zloděj, mluví obecnou češtinou a v jeho mluvě se setkáváme i s hanlivými výrazy př. „*koukněte na ten frňák*“, „*proč se na mě tlemí*“. Tím, že se jedná o muzikálový film, v textech písniček se setkáme s nespisovnými výrazy jako je například „*věča*“, „*soplík v nosu*“ a jiné. Padouši a zloději se v tomto filmu vyjadřují nespisovně př. „*Ty šmejde*“, „*jakej je tvůj sen*“, „*ty di k šípku*“.

Poruchy řeči: V této pohádce se vyskytují poruchy řeči u vedlejších postav a to ve formě dyslálie u hrdlořežů převážně špatnou tvorbou ostrých sykavek.

Příloha D – Přehledy analyzovaných večerníčků

O KRTKOVI

Popis: Animovaný seriál výtvarníka Zdeňka Milera je velmi oblíbený mezi dětmi i dospělými. Je o krtkovi, který objevuje svět. Má několik zvířecích kamarádů, se kterými zažívá různá dobrodružství.

Jazyková úroveň: Krteček vydává pouze citoslovce typu „hele, já, achjo“. Tento večerníček aktivně nerozvíjí slovní zásobu dětí.

Poruchy řeči: Žádné poruchy řeči se zde nevyskytují, ve večerníčku se nemluví.

BOB A BOBEK – KRÁLÍCI Z KLOBOUKU

Popis: Bob a Bobek jsou dva kreslení králíci, kteří žijí v klobouku kouzelníka Pokustona. Králíci mají klasické lidské vlastnosti a mluví. Bob je větší a starší králík, který je chytrý a zodpovědný. Bobek je mladší, ale je šikovný a nápaditý. Typické pro tento večerníček je hláška „*vstávat a cvičit*“, protože se po ránu nechce z vyhrátého klobouku ven. Králíci spolu zažívají různá dobrodružství, scéna je tedy pokaždé jiná.

Jazyková úroveň: Králíci užívají převážně spisovnou češtinou s občasnými prvky obecné nespisovné češtiny. Př. „*hodnej pejsek, támhle tudy, nějakaj velkej*“. U epizodních postav se setkáváme s různými typy vyjádření, jak se spisovnými, tak nespisovnými, záleží, co jaká postava vyjadřuje. Nicméně všechny postavičky vyskytující se v tomto večerníčku namlouvá Josef Dvořák.

Poruchy řeči: Bob a Bobek – ostré sykavky

PAT A MAT

Popis: Tento animovaný seriál je o dvou nešikovných kutilech, kteří se společně snaží vyřešit jejich problémy doma i na zahradě. Průběh jejich akcí je vždy komický, protože spíše situaci zhoršují, nežli by ji vylepšili. Pat a Mat ale nikdy neztrácejí naději a perou se s problémy dál. Na konci si vždy nějak poradí po svém. Když se postavičkám něco povede, potřesou si rukou a udělají gesto, které je typické pro tento seriál. Ohnou ruku v lokti do pravého úhlu znamenajíce „*a je to*“. Pro tento seriál je typická znělka, kterou ztvárňuje zvuk a melodie foukací harmoniky.

Jazyková úroveň: V tomto animovaném seriálu se nesetkáme s řečí vůbec. Ani jedna postavička nemluví. Setkáváme se pouze se zvuky nářadí. Slovní zásobu tedy tento večerníček aktivně nepodporuje.

Poruchy řeči: Žádné poruchy řeči. Postavičky nemluví.

MAXIPES FÍK

Popis: Maxipes Fík je kreslený animovaný večerníček, ve kterém jsou hlavními postavami Maxipes Fík a jeho kamarádka holčička Ája. Fík je pes, který umí mluvit a zažívá s Ájou různé příhody. Fík dokonce v jednom díle jde i s Ájou do školy. Ostatní lidé ve městě reagují na přerostlého mluvícího psa různě, proto nastávají neustále ve večerníčku různé situace, s kterými si Fík vždy nakonec poradí.

Jazyková úroveň: Maxipes Fík a Ája se vyjadřují převážně hovorovou češtinou, ale často se vyskytují prvky obecné nespisovné češtiny př. „*strašnej hlad, pořádnýho psa*“.

Poruchy řeči: Maxipes Fík – huhňavost, dyslálie

KRKONOŠSKÉ POHÁDKY

Popis: Děj večerníčku se odehrává v Krkonoších, kde na statku bydlí Trautenberk, Anče, Kuba a hajnej. Chamtivý milostpán Trautenberk se v každém díle snaží něco získat, něčeho se zmocnit na úkor velkého pána hor Krakonoše. K tomu využívá své sloužící, kteří jeho rozkazy plní neradi, ale jsou k tomu vždy donuceni. Krakonoš ví, že za vším stojí Trautenberk, proto netrestá Anču, Kubu ani hajného, ale pouze Trautenberka. Krakonoš má malou pomocnici sojku, která hlídá nad statkem a vždy letí Krakonošovi povědět novinky, které se dozvěděla.

Jazyková úroveň: V tomto večerníčku se u většiny postav setkáváme s hovorovou spisovnou formou češtiny s prvky obecné češtiny př. „*špatný počasí*“. Tím, že se jedná o Krkonošské pohádky, setkáváme se i s nářečím, který spadá pod nespisovnou češtinu. Setkáme se i s germanismy př. „*sakrament, marš*“.

Poruchy řeči: V tomto večerníčku se u žádné postavy s poruchou řeči neseťkáváme.

PŘÍBĚHY VČELÍCH MEDVÍDKŮ

Popis: Loutkový seriál s hlavními postavami čmelákem Čmeldou a Brumdou. Čmeláci spolu zažívají různá dobrodružství v hmyzí říši. Ve večerníčku se setkáváme s dalšími postavami jako je např. čmeláci maminka, Pučmeloud, roháč, kvapník a další hmyzí stvoření. Většinu postav namluvil Josef Dvořák, který je i vypravěčem pohádky.

Jazyková úroveň: Čmelí maminka užívá výhradně spisovnou formu češtiny. Malí čmeláci používají výrazy hovorové češtiny i výrazy nespisovné češtiny př. „*fešák, strejček, bábrle vochutnat cukrátko, ňáká divná, klidně si vodpočiň*“. Pučmeloud mluví obecnou češtinou př. „*ty sude dubovej natvrdej*“. Jeho mluva je pro vadnou artikulaci spíše nesrozumitelná.

Poruchy řeči: Nepřesná artikulace v podání dabéra Josefa Dvořáka u postav Brumda, Roháč a Pučmeloud. Pučmeloud má projev typicky nosově zabarvený jako u huhňavosti.